

Ohraniti

Vsebina Trubarjevega zvezka.

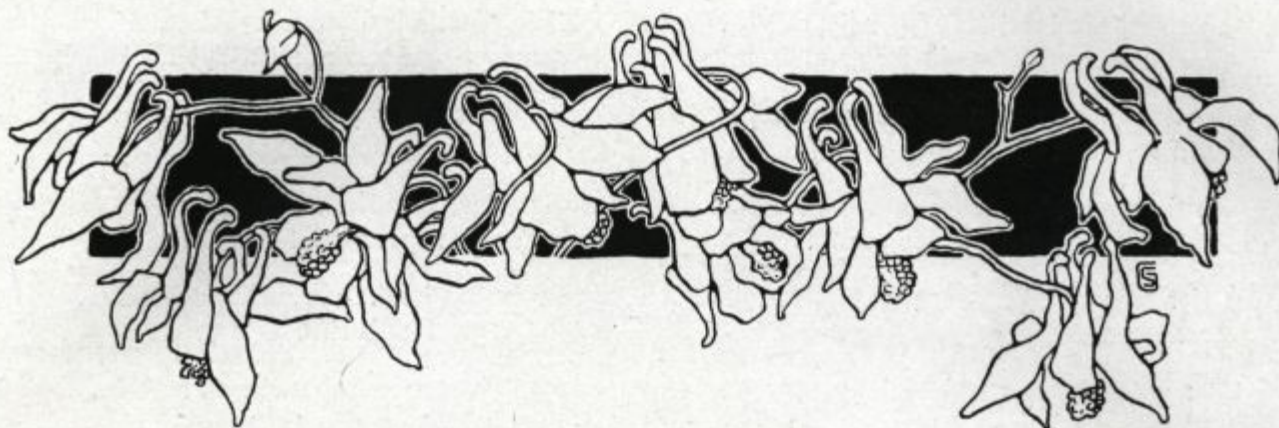
A. Aškerc: Giordano Bruno	195	P. pl. Radics: Primož Trubarjeva hiša v Ljubljani	220
Vladimir Levstik: Trubarju	196	" Felicijan Trubarjeva hiša v Ljubljani	220
Ivan Lah: Reformacija	197	" Primož Trubar in glasba	221
Milan Pugelj: Na Trubarjevem domu	201		
C. Golar: Trubarjevim manom	201		
Josip Premk: Znojilškovi	204		
Fran Govekar: Primož Trubar kot človek	211	Listek	224
Ivan Ivanov: Prvemu slovenskemu piscu	215	Književnost.	
Vladimir Levstik: Dalmatinova biblija	215	Hegemann Ottmar dr. phil.: D. M. Primi Truberi. —	
Milan Pugelj: Gospod Vladimir	216	Aškerc Anton: Primož Trubar. — Trubarjev zvon.	

Naše slike.

Saša Šantel: Primož Trubar. (Umet. pril.) Naš umetnik S. Šantel je danes profesor v Paznu. Njegova študija Trubarja je vsekakor zanimiv umotvor. — **Štefan Consul,** tovariš Trubarjev in prevajalec Trubarjevih knjig na glagolico. — **Svitoslav Peruzzi: Primož Trubar.** Doprsje. — **Hinko Smrekar: Mučeniki.** (Umet. pril.) Po naročilu pesnika A. Aškerca je narisal H. Smrekar ta krasni diptih. Snov je zajeta iz Aškerčevega zbornika „Mučeniki“. Leva slika kaže bežeče slovenske protestante („Pesem pregnancev“), desna pa sežiganje slovenskih protestantovskih knjig („Auto

dafe“). Ob grmadi stoji škof T. Hren, čegav obraz je naslikan po izvorni sliki. Smrekar je rodom Ljubljčan, roj. l. 1883. Tu je dovršil gimnazijo ter bil pet semestrov pravnik na Dunaju. A posvetil se je slikarstvu ter bil na c. kr. obrtnem muzeju na Dunaju in dalje časa v Monakovem. Sedaj živi in riše v Kranju. Smrekar je moderni slikar in risar ter tudi izboren karikatutist. Značilno je za njegovo umetnost, da jemlje snovi svojih del najrajši iz narodnih pesmi in iz tipičnoslovenske okolice. Velik talent, ki pa pogreša mecen! — „**Typus musices**“, simbolna slika. Glej Radičev članek!

A. AŠKERC:

GIORDANO BRUNO.

(19. FEBR. 1600.)

Gori grmada, že gori pod mano . . .
Ah, kmalu, kmalu boš pepel, Giordano!

Namestnik Kristov, triumfuj! Poglej,
za tvoj gorim častiti jubilej!

Že liže noge mi rudeči plamen . . .
Končano, vse končano! Amen, amen . . .

Kaj gledaš, papež, me? In kaj tvoj dvor
ozira se sovražno k meni gor?

Ah, kardinalov je pri glavi glava
pa škofov in menihov . . . Slava, slava,

pobožni, sveti vam možje! Res sram
me je, saj grešnik sem med vami sam!

Lepo rejeni in rudečelični,
trebušni ste, prelati vi odlični!

A jaz izhujšan tu stojim in suh,
od ječ in postov le še kost in duh!

O, kak sijaj! Kako se vam ornati
na solncu svetijo srebrni, zlati!

Vi kralji, knezi, bodi vam vsa čast,
ki bog na zemlji daje vam oblast

črez nas! Vi naši modri ste sodniki,
vi naši ste očetje in vodniki! . . .

Tak velik praznik danes! Jubilej
tvoj, Sveti Oče! Jaz pa v halji tej

beraški in zločinski moram stati!
Pred vami pač se moram sramovati! . . .

Oh, dobro ljudstvo rimsko, tudi ti
si prišlo past na meni si oči?!

Le glejte danes, romarji nešteti,
kako gori heretik tu prokleti!

Zvonovi rimski vi z visokih lin,
zvonite, ko gori Nolanski sin!

Saj na grmadi smrt sem res zaslužil!
Pokaj pa svet z nevero sem okužil!

Čuj, papež Klement, še poslednji čas,
ta strašni čas povem ti naj v obraz:

Nikoli nisem bil jaz licemerec!
Res krivoverec sem, pa ne brezverec!

Res ne verujem v tvojega boga!
Moj bog in tvoj — bogova to sta dva!

Oj, v večjega bogá moj duh veruje
in v lepšega! . . . Glej, že letí, vzdiguje

na orlovih perutih se odtod
v vsemir neskončni . . . Čudovita pot!

Letí moj duh, letí . . . Ne vidi kraja
nikjer, ne konca svetu! . . . Kak napaja

s krasotami vesoljstva se okrog!
Vesoljnost moj je veličastni bog!

Prirode svete jasno veličanstvo,
glej, tebe molim! Ti si mi božanstvo!

Priroda bog — in bog priroda tí!
Oboje eno! Vmes ničesar ni! . . .

Ta svetla solnca! Kdo jih naj prešteje?
Letim med njimi — in nikjer ni meje!

In kamor se ozrem — svetov nebroj
vrti se, suče, bliska pred menoj,

nad mano, pod menoj po svojih večnih
zakónih stalnih in neoporečnih . . .

Ker brez začetka, večna je prasnov
skrivnostnih, neizmernih teh svetov!

In večna je, ki v njih živi, prasila,
pramoč, ki ni nikdar se porodila;

zato nikoli ne izgine mi
in ne ugasne in mine mi!

Zato ni misel moja ne zgubi se,
z menoj vred danes ne upepelí se!

Že vidim čas s preroškimi očmi . . .
Verujem v te bodoče krasne dni . . .

Heretična je misel moja smela
ne svetu zopet vstala, oživila!

Svobodna hodi, brez strahu povsod . . .
Odprt po zemlji širni ji je pot . . .

Pozdravljam te z grmade, zlata doba,
ko zmagovita vlada že svetloba!

Zvonovi rimski, le zvonite dan,
ki zre goreči ga menih Nolan!

Zvonite, le zvonite! . . . Solnce vzhaja,
svobode novo jutro se poraja!

VLADIMIR LEVSTIK:

TRUBARJU.

I.

Nad vlado davno zabljene starine
sovražni glas trinogov je donel
ukaze tuje; robstvo, ne povelj,
je pričal jezik sužnje domovine.

A glej! Prostost prišla je iz tujine
in iz verig je duh zahrepenel,
ves narod iz verig, ki je trpel
in je pod bičem čakal, da pogine.

In Ti si vstal: v slepoti svečenika
minljivi blagovesti dal si glas,
ki ni umrl z valovjem burne dobe.

Stvaritev si nam storil iz jezika:
če je pogoltnil Tvoje vence čas, —
Tvoj ščit — naš ščit — še sveti iz trohnobe.

II.

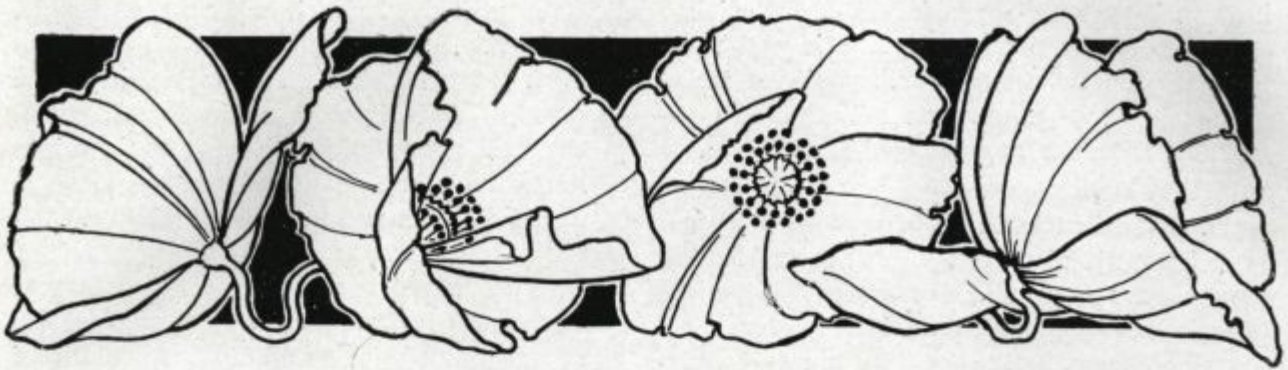
V strmenju se oko odpira zarjam
in čudne bajke hodijo v vasi,
da kmalu spet kraljevsko zadoni
V jeziku Tvojem: „Vladam! Vežem! Stvarjam!“

In jezik naš, ta, ki je štel vladarjem
Bizantija minute njih moči,
je v svojih glasih, ki žlahtnejših ni,
sam spomenik gorečim pridigarjem!

Dokler bo duše radost, želja, tuga,
sovraštvo in ljubezen v valu slov
njegovih k duši plula, je med nami,

kakor Ti, od polnoči do juga
na listih knjige, list za listom nov,
prihaja, da iz jutra v jutro drami!

IVAN LAH:

REFORMACIJA.

AFORIZMI.

Kadar govorimo o reformaciji, razumemo pod tem predvsem versko gibanje v XV. in XVI. stoletju. To versko gibanje pa ni nastalo naenkrat, ampak se je razvijalo. Verski boji so se pojavljali v vseh stoletjih v višjih in nižjih slojih prav od začetka katoliške cerkve. Pojavljali so se v različnih oblikah, pod raznimi pogoji, na podlagi različnih nazorov dobe in razmer. Verske spore vidimo takoj na prvih cerkvenih zborih, kar je vodilo k mnogoštevilnim kristjanskim sektam; pozneje jih najdemo na univerzah srednjega veka (realizem in nominalizem) in njih odmeve vidimo v raznih pojavih med ljudstvom (Albigenci, Valdeški vitezi, frančiškani). Zgoraj se bije boj za načela, spodaj boj za način življenja. V bistvu pomenjajo vsi ti boji odpor proti posvetnosti v cerkvi, proti oni cerkvi, ki je združila v sebi poganski in kristjanski element ter je zavladovala svetu z oboroženo silo v imenu Kristovem. V spojenju kristjanskega in paganskega sveta so nastali nauki, dogme, skrivnosti, ki jih človeški razum ni mogel priznavati; v oboroženi cerkvi pa je, posebno v višjih duhovskih krogih, nastalo življenje, ki je bilo v popolnem nasprotju s pojmom kristjanstva. Zato vidimo v vseh stoletjih boj proti nekristjanskim naukom in proti nekristjanskemu življenju v cerkvi. Zgodovina človeštva šteje neštete žrtve, ki so padle v teh bojih. Z državo združena, dobro oborožena cerkev je zmagovala, njena oblast se je navzunaj širila in večala, nje notranje življenje pa je čim dalje bolj propadalo. Ko je dosegla nje propalost

svoj vrhunec, dvignila se je tudi nje protisila — reformacija — kot posledica dolgih stoletnih bojev — v vsej svoji moči.

* * *

V XV. in XVI. stoletju vidimo v duševnem gibanju evropskega ljudstva dvoje različnih smeri, ki sta si spočetka nasprotni, potem vzporedni in se nazadnje spojita: to sta renesansa in reformacija. Prva je posledica silnega razvoja lepih umetnosti, ki ga je posebno pospešil humanizem, obnovljenje in proučevanje starega klasičnega sveta.

„Nazaj k stari umetnosti“, je klic umetnikov tega časa; „nazaj k staremu prirodnemu življenju“, je klic vse one visoke družbe, ki ji je življenje umetnost. Obnovljenje starega slavnega Rima in starega imperija, to so sanje te dobe v Italiji. Stara zgodovina, stara slava, stari bogovi vstajajo iz svojih razvalin. Stari paganski svet vstaja iz grobov in z njim staro pagansko življenje, ki ga je bilo ubilo mlado kristjanstvo. Renesansa pomenja boj proti kristjanstvu. Življenski nazor starega klasičnega sveta je bil naturalističen in racionalističen.

Človek grško-rimske dobe je živel prirodno, razumno. Priroda mu je bila bog, razum vladar sveta; živel je samo za življenje, za tukajšnji svet. Srednjeveški življenski nazor je temu popolnoma nasproten.

Srednji vek je doba, ki v nji vlada čustvo in vera. Dvomiti, misliti, razumevati je greh. Nad svetom si je srednjeveški človek ustvaril nov svet,

boga, nebesa, svetnike; vodnik skozi življenje mu je bilo čustvo; prvi poklic človeka je priti v nebesa, zato ne živi temu svetu, ampak vse življenje mu je samo priprava za nebesa. (Supranaturalizem in supraracionalizem).

Vesoljna cerkev je pri tem zavladata po svetu. Ona edina je, ki se pride skozi njo v nebesa, izven nje ni rešitve. Človek mora torej biti člen občestva na zemlji, da more postati člen občestva v nebesih. (Univerzalizem.)

Proti temu živlenskemu nazoru se je v renesansi probudil stari paganski živlenski nazor.

* * *

Splošno moremo reči, da se podlaga reformacije skriva v reakciji ljudstva proti poizkusom, cerkev in vero izhumanizirati, posvetiti in izracionalizirati.*) Reformacija pomenja torej probujenje prvotnega kristjanstva proti novemu paganstvu. Renesansa je duševno gibanje višjega sveta, vladajočih slojev. Tem so bila dana sredstva, „živeti krasno življenje“. K tem višjim slojem pa se je prištevala predvsem vsa bogata katoliška hierarhija, nji na čelu papežev dvor. Glavni znak renesanse je aristokratizem. Na tedanjih dvorih v Italiji in drugod se živi razkošno življenje po zgledu starih Grkov in Rimljanov. V senci bogov sanjajo ljudje velike sanje, da so sami bogovi. Njih pogovor je učena razprava iz filozofije. Platon zmaguje nad Aristotelom, ki je filozof srednjega veka. Velika ljubezen do življenja jih vabi v prosto prirodo. Boccacciov „Dekameron“ je njih priljubljeno čtivo. Umetniki so ljubljani in slavljani. Javno jih kronajo v Rimu in drugod. Mesta tekmujejo med seboj, kako bi si osvojila več umetnosti in več slave. Vsak vladar ima svojega dvornega pesnika, slikarja, kiparja... Slavne učenjake kupujejo knezi z dragim denarjem. In papeški dvor je bil takrat prvi v Italiji, da, na vsem svetu, bil je aristokratski, in renesansa je našla v papežih mogočne podpornike. Ne samo umetnost renesanse je našla v Rimu svoje središče, ampak tudi paganski duh renesanse. Papež sam se je nazval „pontifex maximus“. „Uživajmo papeštvo, ki ga nam je Bog dal,“ kliče papež Lev X., papež renesanse.

O kaki kristjanski ljubezni in zatajevanju v tej dobi na papeškem dvoru ni govora. Življenje je povsem posvetno. Stari klasični svet je oboževan, dočim menih Savonarola gorí na grmadi, ker je klical ljudi nazaj h krščanstvu. Naravno

je, da so višji dvori potrebovali mnogo denarja, posebno višji, pa tudi nižji cerkveni dostojanstveniki. Cerkvene službe so se prodajale. Bile so drage, a so tudi mnogo nesle. Papež Lev X. je zapravil premoženje treh papežev: svojega prednika, svoje in svojega naslednika. Treba je bilo torej na vsak način pritiskati ljudstvo. „Renesansa hoče ustvariti človeka novega, celega, silnega, sebezavednega, zdravega, ki se zanaša samo na sebe in izkuša za vsako ceno dvigniti se nad druge ter jih obvladati.*) Odtod oni nešteti boji te dobe, pojavi predrznih kondotierjev, proslavljanje silnih in mogočnih od nižjih mas. Toda odtod prihaja tudi ono socialno gibanje, ki je v zvezi z reformacijo, prav tako kakor je prvotno kristjanstvo našlo najprej svoj odmev v socialistovskem gibanju svoje dobe. Na evropskih dvorih in bogatih gradovih dobiva duh renesance svoj odmev, plemstvo te dobe slači železne oklepe srednjeveškega viteštva in oblači dragocene svilnate obleke italijanske mode. Njih prototip v tem je „zadnji vitez“, cesar Maksimilijan I., ki stoji na meji srednjega in novega veka. Dočim hiti Maksimilijan z ženitvami večati svojo Avstrijo, dviga plemstvo bolj in bolj ponosno svojo glavo. Vsak hoče biti svoj vladar v svojem ozemlju, hoče imeti svoj dvor s celim razkošjem. In ob istem času najdemo že kmetiške upore, ki pomenjajo odpor nižjih mas proti objestni gospodi. Ta gospoda pa je bila i posvetna i duhovska.

* * *

Ves nauk in vsa vsebina kristjanstva leži v besedah: Ljubi bližnjega kakor sam sebe! V tem je vsa postava in vsi preroki. Cerkev torej, ki se je smatrala za nositeljico kristjanstva, je zapustila uboge, revne, ponižane in trpinčene. Še več. Pridružila se je sama onim, ki so pritiskali nižje mase. Zato pa se je v masah pojavil odpor proti nji. Pridigarji, ki oznanjajo čisti evangelij ter govore proti posvetnosti cerkve, dobivajo več in več pristašev med ljudstvom.

Nevolja raste po vsej Evropi; Rim pa se veseli, ne sliši klicev, saj ima oboroženo silo, ima natezalnice in grmade. Pridigarje zapira, muči, sežiga. L. 1415. zgori tudi Jan Hus na grmadi! Husitski boji pretresajo Evropo. Nastaneta dve stranki: za in proti papežu. Železna državna sila uniči husitsko gibanje, toda v tem boju je odmevala vsa Evropa. Povsod se začne boj za osamosvojenje, osvobojenje. Boj proti gospodi in proti cerkvi. Kakor pomenja renesansa povratek

*) Gl. Drtina, Razvoj misli evrp. Ij. Str. 272.

Gl. Drtina n. n. m. 260.

k staremu klasičnemu veku, tako pomenja reformacija povratak k staremu prvotnemu kristjanstvu. Paganski in kristjanski življenski nazor si stopita tu po 1000 letih zopet v boju jasno nasproti, iz oči v oči. Sinteza, združenje prvega kristjanskega in paganskega sveta najdemo v katolicizmu; katoliška vera je postala državna vera, akomodirala se je razmeram in je tako zavladovala. Gibanje renesanse in reformacije pa, dasi si je bilo spočetka nasprotno in se je druga rodila kot boj proti prvi, se je zlilo v novo silo: protestantizem. Protestantiska cerkev se je združila z državo in je zavladovala. Boji, ki so poslej nastali med obema silama, med staro in novo cerkvijo, so prelili potoke krvi.

* * *

Reformacija torej ni luteranstvo ali protestantizem. Zamenjati ta dva pojma je prav tako napačno, kakor če zamenjujemo kristjanstvo in katolicizem. Kakor se je v kristjanu - Rimljanu, Pavlu, združilo kristjanstvo s starim paganskim svetom in se je na tej podlagi začela dvigati katoliška cerkev, tako je Melanchthon, prijatelj Lutrov in največji humanist svoje dobe, združil dva nasprotna si duhova renesanse in reformacije, in iz tega je nastala protestantska cerkev.

Reformacija je stremljenje po obnovljenju prvotnega kristjanstva; „vrniti cerkev Kristusovo k njenim zdravim, priprostim začetkom.“ (Matej z Janova.) Reformacija se je vršila v cerkvi sami. Svoje prvobojevnike je našla predvsem v nižjih vrstah duhovništva. To je najbolj čutilo nekristjanskega duha, ki je vladal v tedanji cerkvi. Bojevniki reformacije nastopajo proti papežu, kakor proti antikristu. Hus je delil duhovščino v dva dela: v Kristovo in antikristovo. Duhovščina Kristova je stopila v boj za evangelij; bila je v manjšini, kajti uboštvo in bratstvo, ki ga zapoveduje evangelij, ni moglo biti po volji ljudem, ki so ljubili vladu in posvetno blagostanje. Proti tem krivovercem (kecerjem) je šla cerkev z vsemi silami v boj, predvsem duhovščina sama, dočim je pred njenimi očmi in v njenih krogih cvetelo bujno novo paganstvo. Zato je pisal Peter Allijaški: „Nikdar ni niti židovska sinagoga niti kaka paganska sekta grešila toliko proti zapovedim Kristusovega evangelija, kakor današnja cerkev izprijenih klerikov.“ Reformacija je torej versko gibanje v cerkvi sami, je boj za resnico, boj proti cerkvenemu paganstvu. Ko je to gibanje prišlo med mase, se je združilo s socijalistovskimi in drugimi težnjami svoje dobe. Reformacija je poglavljenje verskega čustva, pravo pojmovanje

evangelija, boj proti dogmi, boj za svobodo vesti in prepričanja, odpor proti zlorabi vere od strani duhovščine. Počasi se razvija v nji pravi nazor: da med bogom in človekom ni posrednika, da je to vsak človek sam sebi. Cerkev je dobro vedela, zakaj je preganjala in sežigala reformatorje: novo paganstvo ji ni moglo škodovati, kajti ni segalo med ljudstvo in ni bilo proti duhovščini, ker ta je bila pač sama tudi paganska; nasprotno, celo koristilo ji je, kajti umetnost in blesk, ki ga je prinesla renesansa seboj, je zakril prav tako dobro notranjo propalost, kakor so za časa cesarjev rimske „circenses“ (velike igre) premotile množice, da so vsaj za nekaj časa pozabile na „panem“ (kruh). In na ta „panem“ so papeži skoraj še bolj pozabili, nego cesarji. Paganska cerkev je torej nudila paganski množici zunanosti, bleska, formalnosti, umetnosti, in ta množica je bila zadovoljna; toda prišla je kristjanska množica s svojimi reformatorji, z evangelijem in ta je hotela vsebine, bratstva, ljubezni, hotela je duha namesto zunanosti. In končno: hotela je „panem“, kruha!

* * *

Čas renesance in reformacije pomenja preobrat v mišljenju evropskih narodov. V tem najdemo popolno prenovljenje človeštva, prerobenje narodov. Povzročile so to prerobenje mnoge zunanje izpremembe (odkritje Amerike, tisk, splošno razširjenje svetovnega obzorja itd.) V renesansi in reformaciji vidimo odpor proti srednjemu veku. V renesansi najde umetnost svoje prerobenje, oživi v zarji helenskega solnca. V reformaciji se prerodi versko čustvo človeka. Renesansa se bori proti barbarski srednjeveški cerkveni latinščini, njen ideal je jezik latinske klasične dobe, dobe Cicerona, Vergila. Imeti hoče pesnike, ki bi bili enaki Vergilu. In samozavestni učenjaki in pesniki renesanse se stavijo daleko više nad one stare Rimljane, njih učenost je velikanska, a še večja je njih domišljavost.

Reformacija pa se bori proti srednjeveški skolastiki in proti formalizmu. Hoče očistiti versko čustvo, hoče življenje, ne besed, realizem zmaguje nad nominalizmom. Ne v glavi, v srcu išče vere, oprostiti hoče kristjanstvo tujih priveskov in balasta, ki ga je seboj prinesel srednji vek s svojim modrovanjem. Obema torej, renesansi in reformaciji, je skupna njiju historičnost. Obe imata svoj vzor v preteklosti: prva v starem, klasičnem, druga v prvotnem kristjanskem svetu. Obe imata stremljenje: nazaj! Prva nazaj k bogovom Olimpijcem, druga

nazaj k Kristusu. Tako sta obe oživili evropski svet z novimi idejami ter uničili skolastični mrtvi srednji vek: poslej začenja Evropa misliti, živeti, napredovati. V nebo zamaknjeni srednjeveški človek je bil mrtev, živel je nov človek in z novim človekom novo ljudstvo, novi narodi.

Skupni znak renesanse in reformacije je individualizem. V njem vidimo najodločnejši odpor proti srednjeveškemu univerzalizmu. Vzgojiti človeka je namen dobe. Človek vstaja v vsej svoji sili. Nenavadne velikane duha pozna ta doba.

Povsod čutimo veliko vero v človeka in v njegove zmožnosti. „Človek more sam po sebi vse, samo če hoče“ (Alberti). Čudimo se marljivosti, vztrajnosti in delavnosti ljudij te dobe. Njih nenavadne zmožnosti rode čudovita dela; kljubujejo življenju, razmeram. Delajo hitro in njih del je brez števila. Kipar in pesnik, slikar in učejak, filozof in vojak se tu združuje v enem človeku. „Jaz, jaz“ se dviga povsod nad druge. Iz del se jim dviga samozavest, ki prehaja celo v baharijo. „Skrajni individualizem je najkarakterističnejši znak te dobe“ (Burckhardt). Isti človek se budi v reformaciji. Cerkev ne pelje človeka v nebesa, ampak človek more iti sam, po svoji veri. Svete knjige si razlaga vsak sam, kakor hoče, kakor razume; vsak je zase odgovoren, vsak sam najbolje ve, kje je pot k resnici. Zato se hkrati oglašajo toliko reformatorjev, zato je boj med njimi neizogiben, kakor hitro pozabijo na evangelij. Renesansa in reformacija sta torej vodili novega človeka, osvobodili sta ga in ga postavili na lastne noge. Vzrastel je nenavadno hitro ta Pantagruel, bil je močan in silen, toda utrudil se je prehitro; komaj je bil zavrgel stare verige, dal se je vkovati v nove, zbal se je samega sebe in svoje moči, saj ni bil navajen svobode.

* * *

Za nas pomenja čas reformacije čas boja; to je najbolj viharna doba v naši zgodovini. Vidimo v nji boj proti tujstvu, boj za svobodo, boj za osamosvojenje. Turški valovi bijejo čez mejo v našo deželo, v notranjosti se pojavljajo socialni nemiri, renesančna Italija vzgaja sinove našega plemstva, ki je prepojeno z novim duhom, od severa pa se čujejo glasovi verskih bojev. Viharna doba se bliža in nehote se tu poraja ideja slovenske celokupnosti. Da so se Slovenci tako hitro potujčili, temu vzrok je bila njih prirodna, politična in cerkvena razdeljenost. Domovina sama je njihov

svoji gorami razdelila v več skupin, ki so med seboj malo občevale, tem manj, ker niso imele skupnega duševnega središča. Cerkevna meja je bila Drava in poleg tega so razna okrožja pripadala različnim cerkvenim dostojanstvenikom. Istotako je bila domovina Slovencev razdeljena politično med več gospodov. Naravno je torej, da je izginil duh celokupnosti in da so mali kosi hitro izginjali v tujem morju. Naravno središče, Ljubljana, je bilo le malo mestece, ni bilo niti politično središče; težišče naroda ni bilo v narodu. Oglej, Solnograd in Dunaj si dele me seboj po svoji volji. Gospodarji zemlje, posvetni in duhovni, so tujci. Narod jim je predan na milost in nemilost. Toda nemiri okoli slovenske zemlje so vplivali tudi na notranjost. Zavel je nov duh časa; slovenski duh se je začel zavedati svojega „jaz“. Kakor da je čutil, da se bliža trenutek, ki bi se v njem moglo zgoditi nekaj velikega.

* * *

Ni minilo niti pol stoletja, odkar so bili celjski grofje z vojskami vznemirili deželo. Ako zasledujemo politiko celjskih grofov, vidimo, da so hoteli imeti v južnih deželah veliko besedo, da, računali so morda, da bi moglo tu nastati nekaj takega, kakor na Češkem (Podjebrad) in na Ogrskem (Korvin, kralj Matjaž). Čudno je, da se je prav ta doba ohranila v narodnih pesmih. Ko bi bili Slovenci takrat tvorili politično celoto, ni dvoma, da bi bili ti možje na nji zidali svojo veliko bodočnost. S tem, da so hoteli kolikor mogoče slovenske zemlje spraviti v svoje roke, so hoteli stvoriti politično celoto, ki bi jim dala večjo silo in višjo oblast. Moč plemstva je takrat začela rasti. Vplival je duh renesanse. Celjski grofje pa so izumrli, ne da bi bili dosegli, kar so hoteli. Toda plemstvo te dobe je postajalo silnejše in silnejše in se je zavedalo svojih pravic. Na državnem zboru l. 1518. slišimo pritožbe o razkošnosti kranjskega plemstva. Bil je to vpliv Italije. To plemstvo hoče biti gospod v svoji deželi. Samo je moralo braniti meje na jugu in vzhodu, zakaj bi tudi samo ne vladalo! In končno, čemu priznavati koga nad seboj, ko je Dunaj tako daleč! Petdeset let pozneje je ljubljanski škof Peter to plemstvo pred cesarjem obdolžil izdajalskih namer. Zgodovina nas uči, da je bilo skoraj vse plemstvo slovenskih dežel protestantsko. Porabilo je verski razpor zase. Za službe, ki jih je izkazovalo cesarju, je zahtevalo verskih svoboščin. Skoraj vse stoletje nam kaže boj protestantskega plemstva proti katoliškemu dvoru.

SVITOSLAV PERUZZI:
PRIMOŽ TRUBAR.

MILAN PUGELJ:
NA TRUBARJEVEM DOMU.

Ti gruda težka, v solncu se poteča,
ve bajte nizke, ti okorni kmet —
ne rodoljubov široustih gneča —
ti domovina si, oltar naš svet!

Rodila sad si, oplodila cvet —
glej, izkotila njena moč kipeča
junake silne, jih poslala v svet
rojakom kazat, kje njih luč, kje sreča.

Pred mano širna v nedogled bežiš
in kakor s sinom z mano govoriš,
z očmi rož stotih vame zreš nocoj.

In s prsti drevja, s črnimi rokami,
na kočo kažeš, ždečo med gorami,
na njega dom, ki bil je prvi prorok tvoj!

C. GOLAR:
TRUBARJEVIM MANOM.

Iz sivih vekov govori tvoj duh,
proroški glas čez naše gre poljane —
in ves zadržan ostrmel je sluh,
pozabljene za hip so stare rane.

Oči te iščejo: O, ti, kje si?
A najde te srce le čisto, sveto —
in jezik v strahu prosi in drhti:
Kdaj setev, seme tvoje bo požeto?

Kjer si, o duh, o jasni genij ti,
na svojo, našo domovino sini,
svobode plamen vroči v nas prižgi,
z ljubeznijo nas božjo vse prešini!

Tvoj kres bo v naših srcih plamenel,
in Bog gromel iz žarnega viharja,
in temni mrak pred bliski bo kopnel —
že oznanjuje dan nebeška zarja.

Težka sila je pritiskala Dunaj, treba je bilo porabiti čas, dokler je bila tu stiskalnica. V tem boju lahko vidimo poleg boja za versko svobodo tudi boj za politično osamosvojenje slovenskih dežel. Da bi se bilo proti katoliškemu Dunaju bojevalo s slovenskimi in protestantskimi silami, ni dvoma. Gotovo je, da leži v tem ona velika vnema plemstva slovenskih dežel za slovensko protestantsko literaturo. Tok časa je šel pri nas prav v isti smeri, kakor drugod: verski spori so bili pogosto le sredstvo za zaseben namen. Ako pogledamo verske boje, vidimo kmalu, da ne gre za vero, ampak za posest. Tako je protestantsko plemstvo porabilo protestantizem za sredstvo proti katoliškemu cesarju. Protestantizem, plod renesanse in reformacije, je izvajal princip individualizma: hotel je deliti.

Ker je reformacija nosila seboj tudi čut narodnosti, — zato ni dvoma, da bi se bila pod temi pogoji stvorila narodna politična celota na jugu. S protireformacijo je bila sila plemstva uničena. V nesrečni zaroti Zrinjsko - Frankopanski najdemo slovenskega plemiča Tattenbacha. Zadnji odmev bojev za politično osamosvojenje v XVI. stoletju. Trdimo lahko torej: v šestnajstem stoletju so bili Slovenci najbližji temu, da iz slovenskih dežel nastane narodnopolitična celota.

* * *

Stremljenje plemstva je bilo stremljenje ljudi, ki jih je rodila renesansa: plemstvo je hotelo vladati brez cesarja. Plemstvo je segalo po višjih pravicah, plemstvo je bilo aristokratsko. Gospoda je živela veselo in ni se brigala za trpina. Boj ji je bil za kratek čas. Grad je potreboval več in več. Poleg tega je pritiskala cerkev; v Rimu so potrebovali denarja. Tudi na Dunaju so ga potrebovali. Rekli so, da morajo zbirati vojsko proti Turku. Toda davek so odnesli in vojske ni bilo odnikoder, pač pa je prišel pod jesen Turek in je pobral, kar je pustil grad in česar ni odnesla cerkev.

Iz tega se je razvilo ono socijalno gibanje, ki ga imenujemo: kmetijski upor. Pojavili so se takoj v začetku stoletja, — bili so predhodniki reformacije — in so se pojavljali zopet in zopet. Slovenski tlačan je prvič sam stopil v boj za svoje pravice. Nikdar poslej ni bila zmožna slovenska zemlja zbrati na skupni boj enakega števila svojih sinov. V bistvu pomenjajo uporji boj proti nadvladi sploh, boj proti tujstvu, boj za popolno osamosvojenje naroda.

* * *

Reformacija je postala povsod narodna. V nasprotju z renesanso, ki je hotela oživiti napram „barbarskim“ evropskim jezikom zopet stare, klasične jezike, izpregovorila je reformacija, kot gibanje mase, v narodnem jeziku ter se je v tem postavila proti srednjeveški, latinski cerkvi. V nji so se premladili narodni jeziki. Beseda božja se je oglasila v njih. Biblija in evangelij, ki jih je hotela renesansa čitati le v grškem in hebrejskem, cerkev pa v svojem latinskem jeziku, obe ti dve knjigi izročata reformacija ljudstvu v narodnem jeziku. Reformacija hoče, da človek čita in misli sam. Da more človek čitati, se mora učiti. Reformacija je snovateljica narodnih šol. Protestantizem je to dedščino po nji prevzel, toda latinščina in grščina, ljubljenci renesanse, sta se oglasili v njegovih šolah. Vkljub temu je dala reformacija in za njo protestantizem človeštvu največje pedagoške.

Troje vidimo pri nas: Narodni jezik se glasi s prižnic, saj vidijo reformatorji, da morejo le v njem govoriti ljudstvu; leta 1550. dobimo prvo slovensko knjigo, ob istem času dobimo prve slovenske šole. *Reformacija je za nas narodnostno probujenje, začetek kulturnega življenja, osamosvojenje slovenskega duha.*

* * *

V verskem oziru pomenja reformacija pri nas boj proti tedanji ničvredni katoliški — izvečine tuji — duhovščini, boj proti tuji, nenasitni, grabežljivi cerkvi, boj proti praznoverju in praznim verskim strašilom, boj za svobodo vesti in svobodno versko prepričanje. Predhodnik tega gibanja je kmetiški upor l. 1515., kjer se je slovenski človek prav tako lotil bogatega samostana, kakor gradu. Pojave reformacije vidimo na Slovenskem že pred Lutrovim nastopom. Takoj po l. 1520. najdemo protestante v Ljubljani in ob istem času pridigujejo duhovniki po deželi proti cerkvi.

Trubar kot stolni pridigar vneto govori o napakah cerkve. Gibanje raste iz mest na deželo. Reformacija dobi v mladih predikantih navdušene glasnike. Versko gibanje ima odločno narodni znak. Trubar piše (1555. l.) o slovenski narodni cerkvi.

Čudne razmere privežejo mlado slovensko reformacijo na nemški protestantizem. Toda znak narodnosti ne trpi, nasprotno se moramo čuditi požrtvovalnosti tujcev. Slovenska narodna ideja pa se širi tudi na jug in dobi izraz jugoslovanstva.

Ko se začne protireformacija, vidimo na vseh krajih vztrajni boj slovenskih protestantov: boj proti jezuitom, boj za samostojnost slovenske cerkve, boj za versko samostojnost.

* * *

Narod, ki je zmožen boja, živi, se zaveda samega sebe, je zmožen napredka. Čas naše reformacije pomenja tak plodonosen boj: boj med višjimi in nižjimi sloji, a skupen boj proti tujemu nasilju. Imamo politične, socialne, verske boje. Slovenski duh se je v reformaciji prebudil in je zahrepenel po svobodi. Vsi njegovi boji so boji za svobodo, za osamosvojenje. Ni bil prišel še čas. Rimska in dunajska sila sta skupno padli na nas z dvojno silo. V kali je bilo zatrto mlado življenje. Šele današnji čas nadaljujemo boj reformacije. In zdi se mi, da smo dalje od cilja, nego smo bili takrat. Suženjska narava se je vtepla v nas, danes narod niti ne misli več na svobodo in osamosvojenje; zadovoljen je, da drugi vladajo namesto njega. Ako slavimo Trubarjev spomin, slavimo ideje, ki so jih branili Slovenci za časa reformacije, boje za človeško svobodo, za narodno osamosvojenje. Trubar je bil mož svoje dobe. Bil je vodilna sila; v njem vidimo slovenskega bojevnika, moža resnice, vztrajnosti, širokega obzorja in dela. Ako pogledamo čas, tem jasneje vidimo njegov obraz. Morda bi bilo današnji čas zdravo povdarjati njegovo odločnost in značajnost; saj živimo v dobi, ki pozna malo iskrene požrtvovalnosti, zato je v nji hitro rastla slovenska kultura.

* * *

Vseobče danes odmeva glas, da živimo v času nove renesanse in nove reformacije. Res, komaj smo od sebe odložili jezuitsko pezo, ki jo je vrgla na življenje protireformacija... Živimo zopet v dobi, ko je avtoriteta izgubila svojo vrednost in se oglašča nov, prost človek. Lahko rečemo zopet z Burckhardtom: Skrajni individualizem je najkarakterističnejši znak naše dobe. Toda kar je glavno: iz nove reformacije se ne bo rodila nova cerkev, rodilo se bo le novo življenje. Morda ni bilo še nikdar nabožensko vprašanje tako v ospredju, kakor danes. In to gibanje sega v najširše mase. Globoko tičimo v verski krizi. Čutimo

to novo reformacijo, saj slišimo dan na dan ponavljati imena velikih reformatorjev. Tudi mi smo imeli svoje reformatorje, in zdi se mi, da v pravi čas oživljamo njih spomin.

Kristjanstvo stopa v vedno bolj jasni luči pred nas; razumevamo ga bolj in bolj; začutili smo „kraljestvo božje v nas“. V sebi je našel človek odgovor, ki ga je prej iskal v knjigah. Verstvo se osvobojuje od konfesij. Verski predsodki izginjajo, verski čut se osvobojuje. Kristjanstvo je moglo priti k nam šele sedaj, ko so utihnili verski boji. „Kristjani, če so pravi, se ne morejo med seboj bojevati“ (Komensky.)

V dobi socialnih bojev živimo, zato se bolj in bolj oglašča princip altruizma, kristjanstvo. Obenem slišimo refrén renesančne pesmi:

Quanto e bella giovenezza,
che si fugge tuttavia,
Chi vuol esser lieto, sia,
di doman non c'è certezza.*)

Umetnost se prenavlja, premlaja. Mesto Michelangelovega Mojzesa smo dobili Rodinovega „Misleca“. Davnost kličemo iz razvalin. Enim je ideal antika, drugim renesansa.

V dveh imenih lahko označimo dvoje nasprotnih smeri današnje dobe: Tolstoj in Nietzsche. V Nietzscheju je našla antika svojega glasnika, pa tudi svojega filozofa. Sam se je proglasil za antikrista, hotel je velikega človeka, veliko življenje ter je pisal proti krščanskemu zatajevanju in usmiljenju. Človek mora naprej, ker njegov cilj je nadčlovek; zato mora biti egoist, ne sme izgubljati svojih sil za druge. Kdor ne more, kdor je slab, naj propade.

Tolstoj pa je glasnik čistega kristjanstva in je antipod Nietzscheju. Nikdar ni nihče globlje pojmoval kristjanstva, kakor Tolstoj, ki je odkril kraljestvo božje ter podal evangelij ubogim in ponižnim.

V prehodu smo. Zopet si stopita nasproti paganski in kristjanski svet. Toda ta boj danes ni več krvav, ampak je le boj dveh nasprotnih si duševnih svetov, v čemer se čisti življenje, človek, svet. V tem gledamo boj za svetovni in življenski nazor bodoče dobe.

Slov.: Kako krasna si mladost,
ki bežiš nam neprestano;
Vživaj, kdor želiš radost,
kaj bo jutri, ni nam znano!

JOSIP PREMK:

ZNOJILŠKOVI.

I.

Prve zvezde so posijale na baršunastotemnem nebu in kakor da gori tam za daljnimi lesovi mogočen kres, je žarelo nebo: luna je vzhajala krvava.

„Poženi, poženi, Peter! Skozi to hosto ni varno počasi!“

Pol boječe, pol začudeno je uprla Ana Znojilškova svoje velike oči v Adama Bohoriča, ki je zapovedoval vozniku. Potem pa se je ozrla po gošči, ki se je temna razprostirala naokrog. Nekoliko blede lice ji je pravkar poljubila srebrna mesečina, ki se je razlila tudi po prašni cesti, da je bila videti ko blesteč trak, izgubljač se v noči . . .

„Koliko imava še do Ljubljane, gospod?“ je vprašala skoraj boječe Bohoriča, ki je slonel poleg nje in gledal zamišljeno na zvezdnato nebo.

„Akotudi dobro vozi, najmanje eno uro . . . Kakor vidite, smo napravili vso pot v Turjak zaman. Vedel sem, da se Janez ne bo ustavljal tako dolgo na enem in istem kraju; pred Hrenom pač ni več varen nobeno minuto! Kruti časi!“ je zavzdihnil in povsil osivelo glavo.

„Moj Bog, zasledujejo ga, kakor bi bil ropar, bandit! In vendar ni storil nikomur nič žalega! Ubogi brat!“

Dvoje solz je pripolzelo Ani iz velikih, lepih oči ter se zablestelo v mesečini ko dva kristala. Sočutno jo je pogledal Bohorič.

„Ne tarnajte, gospodična! Ne obupajte! Predikantov in tako vnetih Trubarjevih pristašev, kakor je vaš brat, imamo Slovenci malo. Da rešuje svoj narod iz teme in zmote, naj vam bo v ponos in tolažbo! Jaz sem ga čul pridigovati

samo dvakrat, prvič v Kostanjevici, tam pred cistercijanskim samostanom in drugič v Kranju na glavnem trgu. Da ste ga čuli in videli tudi vi, o, porosile bi se vam oči od ponosa, da ste Slovenka — luteranka in sestra Janeza Znojilška! Sam kranjski župnik, ki je menda še vedno napol pristaš vatikancev — seveda vse bolj iz bojazni pred oglejskim patrijarhom in ljubljanskim škofom, kakor pa iz prepričanja do svetosti njihove vere — ga je ginjen objel. In v Kostanjevici, bože moj, ako bi jim bil trikrat govoril tako, bi se morala poluteraniti vsa Kostanjevica. Govori vam z glasom, ki se čuje čez prostrani trg ko klic proroka. In obraz, o, ta mladeniški obraz! Polovico žen in deklet v Kranju je menda itak iz občudovanja do njega sprejelo slovenske biblije in se poluteranilo. Oči mu žare, ko dve baklji, in tista resna svečanost, ki mu seva z obraza! No, da, pravi sin svoje hrabre matere!“

„Kaj menite, da bo v Planini bolj varen, kakor tukaj na Dolenjskem?“ ga je prašala plaho in nagnila lepo glavico bližje k njemu.

„Gotovo, vsaj za nekaj časa, dokler ga zopet ne zaslede. Vsaj par kupov slovenskih knjig gotovo razdeli med ondotne veljake. To jim je največji blagor, ako morejo čitati evangelij in sveto pismo v svojem domačem jeziku.“

„O, ta požrtvovalni Jurij Dalmatin! Koliko je že storil s knjigami za svoj narod in v zahvalo se mora tudi on skrivati ko volk. Ko so ga pregnali iz Škofje Loke, sem ga videla prvič. Takrat, komaj petnajst let sem imela, se mi je zdelo, kot da gledam samega sla božjega.“

„Da, da, takrat je bil še mož najboljših let in delo mu je bilo, kakor vedno, vse življenje,“

ji je odgovoril Bohorič in se zagledal v goščo, išoč tam spominov svoje trudapolne mladosti. „Danes smo že sivi, vsaj jaz, kaj se hoče, čas beži! Naš dobri Trubar leži že dolgih petnajst let pod odejo hladne zemlje tam v daljni tujini, saj domovina ni imela zanj niti groba! Ali spomin nanj bo nesmrten, kakor na Dalmatina, mojega vernega učenca.“

„Dalmatin je bil vaš učenec? Tega nisem vedela!“

„Da, že kot malega dečka sem ga učil v Krškem in pozneje v Vittembergu, no, kaj se hoče, učenec je prekosil učitelja. Seveda ga je za to navdušil najbolj Trubar sam, ki mu je zaupal toliko, da mu je izročil lastno hčer Barbo za ženo. Ej, dobri Trubar, bog ve, s kakimi nadami se je vozil včasih od rodne kočje po tejle dolenski cesti, a naposled je moral umreti v nemški tujini.“

„Kakor bode moj brat, ako ga že prej ne ujamejo biriči! Nadvojvoda Ferdinand je ukazal, da se polovi in zapre vse, kdor še razširja knjige slovenske, in škof Hren, ki gotovo ne bo zaostajal za njim, bo lovil brata tako dolgo, da mu pride v pest. O, in kaj bo potem z nama! Moja uboga mati!“

Zopet je zavzdihnila, da so ji zavalovile grudi.

„Pomirite se, gospodična! Saj ga še nimajo, in ga bržčas nikdar ne dobi v pesti. Marsikaj je že razbobnal berič pred ljubljansko občinsko hišo, marsikaj je že zapovedal škof in njegovi pristaši, a brez uspeha. Ljudje so se le rogali ter se brigajo le še bolj za predikante. Kmet — tlačan pa čuti ravno za vero, ki se mu oznanja v domačem jeziku, največjo ljubezen. Tako vnetega in ljubeznivega predikanta, kakor je vaš brat, bodo povsod branili z vso silo.“

Noč je ležala nad zemljo; tam od holmov, kjer se je zdajpazdaj posvetila kaka lučica kot svetla kresnica, je pihljalo hladno in samo šelest grmičevja in topot dirjajočih konj sta motila tišino.

„In pravite“, je pričela zopet Ana, da bi pretrgala molk — „da je prav v tisti sobi, kot pred nekaj dnevi moj brat, stanoval že Jurij Dalmatin?“

„Da, potem ko so ga pregnali iz Škocjana. Majhna soba, kaj ne? No, predikant mora biti zadovoljen z vsem, samo da je na varnem. Sicer pa je ta Turjaški grad vseeno nekoliko preblizu Ljubljane. Ako bi bil odšel vaš brat Janez namesto na Notranjsko — tja proti Novemu mestu, bi bil morda storil še boljše. Lanšperški grajščak in njegova gospa Katarina, na Potoku in drugi, vsi bi mu dali varno zavetje. Hm, sploh dvomim, da bi bil Janez res odšel v Planino.“

Začudeno ga je pogledala Ana in lepo, mla-do lice se ji je zopet stožilo.

„Kam pa, mislite?“

„Prej v Kamnik. V mekinskem samostanu ima varno zavetje, ako nikjer drugje. Nune prebirajo Trubarja in Dalmatina z vso gorečnostjo.“

„Torej mislite, da je Janez pri njih?“

„Ničesar ne trdim, nego le slutim. Zdi se mi pa, da bi mogel biti prej v Mekinjah, kakor v Planini. V Kamniku je podrl škof našo kapelo pred mesecem, in luterani so vsi razbegani, ker nimajo več svoje cerkve. Vaš brat je gotovo opazil pretečo nevarnost, da se Kamničanje zopet pokatoličanijo in morda je odšel tja. Na Turjak je dobil tri zaboje novih slovenskih knjig, ki jih gotovo razdeli tam po Kamniku in okolici, da zopet pridobi seljake in vaščane za Lutrovo vero.“

„Presmel je in nevaren tak posel,“ je vzdihnila Ana in se ozrla na Ljubljano, ki se je prikazala izza visokih jagned. Tam v dalji so se posvetile lučice in tudi na ljubljanskem gradu se je videlo v stolpu razsvetljeno okno.

„Škocjanci prihajajo,“ je opomnil voznik Peter in se obrnil k Bohoriču.

„Nič ne de! V Ljubljani so bili, da zvedo kaj natančnega o razglasu Ferdinanda. Vneti luterani so!“

Troje mož s pisanimi telovniki se je približalo kočiji in obstalo.

„Bog daj srečno pot!“

„Zdravi v Lutru!“ jim je odzdravil Bohorič in se jim nasmehnil.

„Gospod predikant, ali že veste poslednjo novico?“ je zakričal eden za kočijo, ki se je ta hip ustavila.

„Kaj bo novega? V Ljubljani?“

Sedaj sta se približala že tudi ostala dva in sta pazno motrila Ano Znojilškovo, ki je poslušala z napeto pozornostjo.

„Škof Hren je zapovedal, da se vrže v ječo mati našega predikanta Znojilška. Prav ko smo stali pred Trančo, so jo pripejajali biriči. Pol Ljubljane je drlo za njimi: nekateri so psovali škofa in ga preklinjali, drugi, papisti seveda, pa so se rogali in posmehovali —“

„Kaj!? Ni res! Koga so zaprli, pravite?!“ je kar v eni sapi poprašala Ana Znojilškova.

„Gospo Znojilškovo, mater našega predikanta Janeza!“

„O uboga moja mati!“ je vzkliknila Ana in si zakrila obraz.

„Prokleti“, je siknil Bohorič, „poženi, Peter!“ in voznik Peter je udaril po konjih.

II.

Na smrt žalosten in pust dan je moral biti zunaj, ker skozi malo, zamreženo okno je prihajala v ječo tako motna svetloba, kot da je pomešana z nočjo . . .

Na široki, dolgi prični je ležala gospa Znojilškova z zaprtimi očmi in bledim, upalim obrazom.

Na hodniku so odmevali enakomerni koraki stražarja; miši so iskale po tleh drobtinic in zdajpazdaj je katera prilezla tudi na njeno umazano leseno prično.

Ležala je tam v polmračnem kotu kot brez življenja, brez moči, a njene misli so begale tam zunaj po solčnih dneh slobodne in proste . . .

Bledikast obraz, v katerega je začrtala sila življenja resne, skoraj otožne poteze, ji vstaja pred očmi, in ona se zaglavlja v ta obraz, pol resen, pol otožen.

Kako dolgo je hrepenela, da bi ga zagledala vsaj enkrat! Da vidi vsaj enkrat tiste oči, tiste ustnice, ki so povedale svojim rojakom v narodovem jeziku toliko lepega, ki so naznanjale dan novega življenja, dan svobode, zlate, čiste, dan nepopačene vere svetega evangelija. . . . Kakor da ji govori dobra, že davno umrla mati, se ji je zdelo, ko je čitala njegovo sveto pismo v domačem jeziku, ki ga ni pisal prej še nihče in se ji je zdelo kakor čudež. In čitala je to knjigo in se zaglavljalna v sveto resnico njegovih besed. . . . Kakor blisk se je razširilo njegovo ime po vseh krajih, kjer so bivali Slovenci, in ona je samo čakala trenutka, da bo mogla poleteti tja v daljnji Derendingen, da vidi rojaka, izgnanca zaradi ljubezni do svojih rojakov in domovine. Rada bi čula vsaj eno besedo iz njegovih ust, samo en nasvet in največja želja bi se ji bila izpolnila.

In potem čez malo let je prišel tisti blaženi čas, ko je gledala v družbi svojega mladega moža njegovo moško, resno in očetovskodobrotno lice.

Kakor en sam trenutek so se ji zdeli dnevi, ki jih je preživela tam v Derendingenu, kakor en sam trenutek so se ji zdele ure, ki jih je prebila vsa zatopljena v njegove besede in težko ji je bilo slovo.

Tam v senčni lopi mu je pošepetala, polna strahu in polna sramu:

„Blagoslovljeno je moje telo. Molite, prosim vas, o dobri magister, da bi bil deček in vnet duhovnik, goreč predikant, da bi bil vsaj nekoliko sličen po svojih zaslugah za domovino — vam, naš oče!“

Nasmehnil se je starček dolge sive brade in ji podal velo roko.

„Molil bom za vas, gospa. Ostanite trdna krščanka in zvesta častilka svete slovenske knjige!“ In potolažena in srečna je odšla.

Ko je porodila, se je izpolnila Trubarjeva molitev — bil je deček in bila je prepričana, da postane Janez, kakor so ga krstili, goreč propovednik krščanske vere.

Težki dnevi so hiteli preko njenega življenja, a edina skrb ji je vedno bila, da odgoji oba otroka, Ano in Janeza, v vztrajnosti do krščanske vere in v ljubezni do slovenske biblije, kakor je obljubila Trubarju, ki je osem let po porodu Ane umrl.

Janez je štel že osemnajst let in upala je, da ga kmalu pošlje na bogoslovne študije tja v daljnjo tujino, da potem nastopi težavno pot za svoj narod. Dasi ji je umrl soprog, je bila vendar srečna, ko je videla, kako se njene nade polagoma uresničujejo.

Ana in Janez sta se ljubila, kot se le moreta ljubiti dober brat in dobra sestra, vzgojena v trdni veri.

Mnogokrat ju je opazovala, ko je bil Janez že dorasel mladenič, kako ji je z vneto besedo čital kako Dalmatinovo postilo, ji razlagal to in ono, in ako ga še ni razumela, je stopil k njej in jo poljubil, mesto da bi jo okaral.

„Ti boš predikant, kaj ne, Janez?“ ga je mnogokrat vprašala Ana, ker je vedela, da se mu s tem najbolj prikupi.

„Da, predikant!“ ji je odgovoril ponosno. „Drugi Trubar želim biti slovenskemu ljudstvu, njegov duh bom preporodil in pomnožil čast njegovega imena. Ne boj se, sestra! Ne bo propalo krščanstvo, ne bodo propale naše slovenske biblije! Robstvo bo minulo in nastopil bo dan svobode in napredka! Ti, Anica, pa mi boš stala ob strani, pomagala mi boš pri težkem delu po svoji moči. Kaj ne? Ako bodem moral jaz v prognanstvo, ostala boš tukaj ti z najino materjo in razširjali bosta knjige Dalmatinove. Nič ne de! Znal se bom skrivati, a kjer bom nastopil, sem gotov, da bo sprejelo vse našo čisto vero. Da, da, Slovencem bodo še sijali zlati časi.“

Šestnajstletna Ana ga je gledala v velikimi sanjavimi očmi in se je pritiskala k njemu, kot da se boji tiranov, ki ga bodo preganjali.

S solz polnimi očmi ju je opazovala srečna mati. In v duhu je videla starca Trubarja dolge sive brade, in čutila je stisk njegove vele roke ter je čula njegov glas: „Molil bom za vas, gospa!“

Potem je prišlo slovo, tisto težko slovo, ki je osolzilo vsem trem očmi: Janez je odhajal na bogoslovne študije.

Ana se ni mogla odtrgati od njega, plakala je v njegovem objemu, kot da ga izgubi za vedno . . .

In potem je rosila s solzami vsako pismo, ki ga je brat pisal iz tujine.

Minevala so leta pod strogim varstvom in večnimi grožnjami škofa Hrena, ko je dovršil Janez svoje študije in je nastopil prvič kot mlad predikant v Kostanjevici.

Kakor nekaj o Dalmatinu in drugih, tako hitro se je raznesel glas tudi o njem, in veliko čast je uživala mati kakor tudi Ana pri luteranih. A zasledovanje in grožnje cerkvene kakor posvetne oblasti so se ostrile in večale dan za dnem. Kadar je kje nastopil Janez, poklical je k sebi škof Hren njegovo mater in ji grozil, da jo pošlje v pregnanstvo, ako se ne odpove slovenskim biblijam, ki so zoper cerkveno oblast, da jo zapre, dokler se ne spokori in povrne v edinoizveličavno katoliško vero. A gospa Znojilškova se ni bala njegovih groženj ter ni hotela prelomiti obljube, ki jo je dala Primožu Trubarju. Le še bolj je v nemala hčerko Ano za krščanstvo in ji donášala novih slovenskih knjig, ki jih ji je preskrbel ali Bohorič ali sin Janez in jih raznašala po mestu, kar seveda ni moglo ostati dolgo skrito.

Dolgo že ni bilo zadnji čas v Ljubljani Janeza, ker je vedel, da zapade biričem in verski inkviziciji, ako se prikaže v mestu.

Tristo tolarjev dobi vsakdo, kdor vjame predikanta, tako se je glasil Ferdinandov razglas, in škof Hren plača še iz svojega žepa pet zlatov povrhu!

Govorilo se je, da se skriva Znojilšek nekje po dolenjskih gradovih in da ga primejo izlahka. Hudo se je bala dobra mati, da zaslede sina; zato je poslala hčerko v spremstvu Bohoriča na Turjaški grad, da ga obvestita o nevarnosti, ki mu preti.

„Pozdravi ga, Ana, v mojem imenu in ga poljubi!“ je naročala hčerki pri odhodu. „Povej mu, da nastopajo za nas kruti časi. Toda naj ne omaga, naj se zaveda, da deluje za jezik svoje matere, za svoj narod, za čisto vero Jezusa Krista! Tudi Krist je trpel, trpel je Luter, Trubar, trpi Dalmatin in trpimo vsi za Krista! Pozdravi ga, Ana! Težko pričakujem trenutka, da bi ga zopet videla, ali vendar, naj se ne bliža Ljubljani, kjer ga pričakuje samo ječa!“

Nem je stal ob strani Adam Bohorič in tudi k njemu se je obrnila skrbna mati.

„Pazite na Ano, magister! Bogve, ali bom še kdaj videla Janeza! Naj mi ostane vsaj ta; pazite nanjo!“

Potem so se poslovili in kmalu nato je oddrdrala zaprta kočija po trgu.

Proti večeru pa so se začuli na stopnicah trdi koraki in predno je mogla odložiti Dalmatinovo pesmarico, je stopil v sobo deželni sodnik z beriči.

Pod oknom je začula nerazločen šum množice, ki je pridrla za beriči iz radovednosti, koga zopet odvedo v ječo, ker nešteto uglednih ljubljanskih meščanov je v zadnjih dneh že doletela ta sramota.

In niso se malo začudili, ko so zagledali kmalu nato sredi beričev korakati s ponosnim obrazom gospo Znojilškovo.

„Fej! Proč s škofofom Hrenom! Živel Znojilšek!“ so kričali nekateri.

„Doli z nadvojvodo!“ so vpili drugi, a beriči se niso menili za psovke in ogorčenje slovenskih luteranov in dalje se je pomikal sprevod proti Tranči. — — —

— Zunaj na hodniku je nastal šum, nejasne kletve so se začule in gospa Znojilškova je zaprla oči.

Vstati ni mogla, tako je bila slaba in čutila je, da izdihne med temi zatohlimi, mokrimi zidovi. Zunaj pa se je šum večal in nekdo je kričal:

„Pustite me! Jaz sem magister Bohorič!“

Prijela se je za grudi, kjer jo je nekaj tiščalo, kot da jo hoče zadušiti in zavzdihnila je bolestno:

„Dajte mi vode! Umiram!“

Pa slabotni glas je segel komaj do debelih vrat in v ječi je ostalo tiho . . .

III.

Počasi je odprla opatica vrata in obstala na pragu refektorija.

Janez Znojilšek je sedel za mizo in nekaj pisal; ko so se odprla vrata, je naglo vstal. Lepo lice mu je obrobljala temna brada in dolga črna halja mu je padala čez ramena.

„Kaj želite, prečastita mati?“

„Ne prestrašite se, Znojilšek! Sel je prišel iz Ljubljane, poslan od Bohoriča, z žalostno novico.“

„Kaj se je zgodilo?“ je poprašal hlastno in pristopil bližje.

Skozi okno so se kradli poslednji žarki aprilskega solnca in obraz mlade redovnice je bil ves obžarjen.

„Nekdo vam je umrl, —“ je izpregovorila počasi.

„Meni?!“

„V ječi, kamor jo je vrgel škof Hren.“

„Kdo? Moja sestra?“

„Vaša mati —“

„Mati!“ — je ponovil Janez počasi z globokim vzdihom in se zagledal v redovnico. Svečanomirno mu je bilo blede lice, niti žilica mu ni vztrepetala v obrazu, šele ko je opatica zopet za seboj zaprla vrata, je stopil k oknu in si obrisal — solzo.

Na večer, ko se je stemnilo, pa je odjezdil iz mekinskega samostana.

Globoko mu je klonila glava, brada mu je trepetala v vetru in ustnice so mu nekaj šepetale.

Morda je molil, bog ve, ker niti na trgu v Kamniku se ni ozrl tja na razvaline porušene cerkve, ampak je jezdil počasi, kot da mu je vseeno, ako se ozira nanj njegov sovornik, ali zloben škofov zalezovalec, papist.

Na nebu so se začeli skupljati oblaki in kmalu je izginila zadnja zvezda, gluha noč je legla nad polje in samo tupatam se je videla iz dalje kaka lučica. Konj je stopal skoraj leno in Janez, ki je bil ves zatopljen v zlate slike preteklih let, ga ni priganjal.

Misel se mu je porajala za mislijo, ena strašnejša od druge, a vse so se motale le okolo mrtve matere in uboge sestre Ane, ki je sedaj sama, brez vsakega varstva. Kdo bi ji osušil solze, ako ji ne pride v tolažbo v tem težkem času, ko že preganjajo morda tudi njo, kdo bi jo utolažil, ako bi zvedela, da je zgubila tudi brata!

In ta misel je bila za Janeza tako silna, da je udaril ko besen po konju, ki je zdirjal po cesti skokoma.

Samotna je bila cesta, vso pot ni srečal nikogar, saj kdo bi tudi hodil v takih časih okoli ponoči, ko ni nihče varen pred biriči in škofovimi hlapci.

A Janezu je bilo vseeno, naj se razlega kopito njegovega konja tja do vasi, naj ga napade tolpa. Dospeti še to noč k sestri Ani, je bilo edino, kar ga je gnalo s tako silo v Ljubljano, kjer je bilo javno razpisano njegovo ime. Dospeti k ljubljani, zapuščeni sestri, rešiti jo iz nevarnosti in ji preskrbeti varno zavetje, to je bil njegov sklep takoj, ko je pomislil na njo. Še nikdar se ni mogel izkazati dovolj hvaležnega za vso ljubezen in skrb, ki jo je gojila do njega, za vse solze, ki jih je potočila za njim. Sedaj je čutil, da je pravi čas, da je poslednja ura, da jo reši muk ali morda celo smrti v ječi. Poznal je njeno trdno vero, da se ne uda, kakor se ni ni udala junaška mati in naj ji prete še s takimi grožnjami!

Skoro leto dni je že preteklo, odkar jo je videl zadnjič, odkar jo je zadnjič božal po lepih bogatih laseh in jo poljubil v nedolžno lice. Misel, da bi izgubil še njo, mu je razbeljala glavo in ga je podila, da je udarjal po konju venomer.

Zamolčko je pelo kopito po samotni, široki cesti proti Ljubljani, njegova halja je vihrala v vetru in grozen je bil videti s tem preplašenim, bledim obrazom.

Včasih je za hip povzdignil glavo, se ozrl besno po temni krajini in ko je zagledal tam v dalji nekaj kakor kup žarečih luči, je zavzdihnil globoko. . .

Bilo je že precej pozno, a marsikatero okno je bilo še razsvetljeno v mestu, zato je popustil konja v krčmi „pri vitezu“ in zavil mimo križevniške cerkve peš.

Nalahno je bil začel rositi dež, zato so bile ulice prazne, samo njegova visoka postava je izginjala za vogali in se zopet prikazala za kakim ovinkom, dokler ni obstal za Ljubljano pred velikimi vrati, ki jih je odprl z debelim ključem.

„Katra!“ je zaklical, ko je došel v prvo nadstropje in udaril po vratih, ki so bila zaprta.

Služkinja je prišla s svečo v roki, a njene oči so bile kakor objokane. Ko ga je zagledala, ji je padla skoraj sveča iz rok in zavzdihnila je glasno: „O moj Bog, vi ste, gospod Janez!“

Janez je ni poslušal, ni se ozrl na njo, ampak planil kar v sobo, kjer je obstal pri postelji, ki je bila prazna. „Katra, kje je Ana!“

Stara služkinja je drhtela po vsem telesu in zajokala je ko otrok. . .

„Prepozno, gospod, prepozno! Prišel je neki člen verske komisije, po naročilu škofa. Najprej se je sladkal gospodični, silil vanjo, prosil, grozil — sam Bog vedi, kaj je hotel doseči! Ana pa je osorno zavračala in naenkrat sem slišala krik in zveneče udarce, vrata so se burno odprla, in gospod je priteknel ves blede in krvavih lic in razmršenih las. Ana je na stolu sede jokala in klicala v enomer: „Tak lopovski papist! Tak podlež!“ Tolažila sem jo in mirila. Zaman. Strašno je bila razburjena. Takoj nato pa so jo odvedli — beriči!“

„Moj Bog, in vse to zaradi mene!“ je zajecal Janez in se zagledal s solz polnim očmi v razmetane in raztrgane biblije, ki so ležale križem po tleh. Potem pa se je zgrudil na posteljo in si zakril obraz. . .

Ob okno so trkale deževne kaplje, brez zvezdno je bilo nebo in piš vetra je žvižgal čez strehe ko piščalke pošastnih duhov. . .

HINKO SMREKAR: MUČENIKI.

ՏՐՈՍԻ . ՄԻՔ .

Զարմանք չի չի : Ընթացողը համարձակում է 48-րդ տիպարը ,
որը քաղցած էր 30 տարեկան , հանդիսով իջեց իջեցողը .

ՏԵՓԱ : ԿՈՆ : ՔԻՆԳ :

ŠTEFAN CONSUL,
PREVAJALEC TRUBARJEVIH
KNJIG NA GLAGOLICO.

Թ . ՇԵՏԱՅԻՍ : ՍԻ ,

Պրոքս 488 թվականը էջերից հետո հիմնական մասնավորապես , ինչ որ
հարմար էր սովորածին Լատինացի .

FRAN GOVEKAR:

PRIMOŽ TRUBAR KOT ČLOVEK.

Osmega junija 1. 1508 se je v Rašici pri Velikih Laščah rodil slovenskemu kmetu, tesarju in mlinarju, sin Primož. Tega leta je bil petindvajsetletni Martin Luther že profesor filozofije v Vitembergu. Nemci imajo uprav ogromno literaturo o svojem velikem Luthru, o njegovih dedih in starših, o njegovih študijah, potovanjih in spisih, o njegovem značaju in življenju; tudi imajo celo vrsto slik Luthra in njegovih najbližjih, njegove rojstne hiše ter malone vseh hiš in svetišč, v katerih je živel in deloval. Slovenci pa nimamo o četrstoletja mlajšem Trubarju niti ene popolne biografije, nam nedostaje še dolga

vrsta najbistvenejših podatkov o življenju in delovanju Trubarjevem, da, nimamo niti vseh njegovih knjig, še manje pa vse njegove korespondence, niti zanesljive avtentske njegove slike, o njegovih rojstni hiši pa ni danes menda niti sledu več.

Dr. Teodor Elze, prvi naslednik Trubarjev po minoli protireformaciji na Kranjskem, je sicer nameraval spisati obširno biografijo Primoža Trubarja, toda svojega namena ni izvršil. Njegove študije, zlasti njegova „Pisma“ (Briefe) ter mnoge razprave (v „Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich“) so pač velik, a še ne popoln material bodočega

življenjepisa Trubarjevega. Na podlagi tega materiala je sestavil letos¹⁾ evang. župnik v Ljubljani, dr. O. Hegemann, vsaj skico Trubarjevega značaja, prvi porabivši še nenatisnjeno Elzejevo delo „Die krainische Literatur im 16. Jahrhundert. Biographische und bibliographische Studien zur Literatur-, Kultur- und Reformationsgeschichte.“ To Hegemannovo delce, zgrajeno na podlagi Elzejevih študij, raznih Trubarjevih in drugih pisem ter navedenega Elzejevega, še neizdanega dela, naj mi predvsem služi v to svrhu, da podam po raznih virih vsaj površno sliko Trubarja človeka.

Elze piše o Trubarju v svojem doslej neobjavljenem spisu: „Kar je Trubarja od zgodnjih let do ure smrti polnilo in navduševalo, je bila ljubezen do evangelija... ljubezen do domovine, ki je nista mogli zmanjšati oddaljenost in pregnanstvo, in ljubezen do ubožcev in pregnancev... Bil je oster, logičen mislec, pri tem iskrene in odkrite duše, dosleden v delovanju, zaupen v občevanju, resen in ljubezniv. V svojem reformatorskem delovanju je postopal polagoma, brez ozkosrčnosti in obzirno; za uspešnost svojega literarnega podjetja je bil bojzljivo, skoraj nezaupno skrben. Ako se ga je dražilo na tem (literarnem) polju, je znal postati za hip togoten ter je uporabljal osorne besede; toda takoj je bil zopet ljubezniv in od srca dober, kajti trajne jeze, sovražnosti, mržnje in maščevalnosti ni poznal. Kot prevajalec vobče ni bil suženjsko dosloven, vendar pa jako natančen in vesten; v drugih slučajih je bil poseben, duhovito kombinujoč predelovatelj... Njegov slog je bolj priprost kakor vzleten, tvarina mu je bila važnejša, kakor oblika... Jezik in slovstvo sta mu bila vedno le sredstvo, da je razširjal svoje misli in načela v čim najširše kroge. Nikdar ni niti kot pisatelj iskal svoje osebne slave, nego le korist človeštva... Njegove pesmi so prisrčne in dvigajoče, priproste in zvonke...“

Grščine in hebrejščine ni znal, pač pa latinsko, italijansko in nemško. Baron Hans Ungnad-Sovneški,²⁾ njegov protektor, je dejal o Trubarju: „Kmetje vedo dobro, da je bil dober priprost vaški župnik, ki ni prišel nikdar na nobeno vseučilišče; toda jako pobožen mož je.“ Trubar je bil kot verski reformator in kot pisatelj vsekozi praktična narava, treznomislec, poln

nravne resnobe, vedno stvaren, popustljiv in požrtvovalno išoč lastne poti, ki naj bi ga dovedla do smotra. Ker ni poznal svojeglave trme, je iskal vedno kompromisov, zakaj glavno mu je bilo jedro, bistvo stvari, ne pa njena oblika. Zato je izbegaval razne protestantovske, nasprotujoče si struje ter ni maral postati verski strankar. Iz vsega je povzel zase po svojem mnenju najboljše, najvažnejše, pazeč na občutljive strani ljudij in stoječ nad in med strankami, ne da bi koga žalil. V protestantih so bile razne sekte: noministi, nullisti, neutralisti, adiaphoristi, synergisti, majoristi, schwenckfeldisti, osiandristi, sakramentisti, epikurejci, flacianci i. dr., a Trubar se za njih teoretske sektarske borbe ni menil ter je hodil svojo pot mirno dalje, puščajoč in zahtevajoč v nebitvenih vprašanjih in oblikah svobodo. Vendar so ga njegovi ljubosumni tekmeci (zlasti Matija Klomber, nadarjen, nemiren, strasten duh, poln vladeželjnosti in častihlepnosti) tožarili, da je zwinglijanec in da širi verske zmote. Trubar pa se je mirno, brez strasti zagovarjal in je zmagal svoje zavistne nasprotnike in škodoželjne tekmece na vsej črti. V duhu Melanchthona in Amosa Komenskega je zastopal Trubar miroljubno in spravljivo strujo v svoji cerkvi ter je dosegal s tem pač najboljše uspehe. Za dogmatsko šolsko pričkanje ni imel nobenega smisla in veselja, za teoriziranje se ni menil, nego je iskal le praktične strani avgsburške konfesije. Dr. O. Hegemann piše l. 1908 o Primožu Trubarju, da je bil v dobi protestantovskih učnih bojov „modernočuteč, pred svojim časom hiteč duh“, kajti „v njegovih prsah se je bila izvršila sinteza nasprotstev, ki se je začela v splošnem okviru protestantstva še le več človeških dob po njem“!

Zanimiv je bil strastni boj ljubosumnega deželnega pisarja Matije Klomberja proti solidnemu Trubarju. Klomber je bil Trubarju nad trinajst let udan prijatelj in duša ljubljanske reformacije. Toda dolga odsotnost Trubarjeva na Nemškem je moža počasi popolnoma ločila. Trubar je ostal miren, zmeren, spravoljuben in za razne koncesije pripravljen mislec, ki se je izogibal vsakršni spletki ter ni maral neplodnega prepira in zavirajočega boja; poleg tega je bil previden, prizanesljiv do ljudij, med katerimi je hotel diplomatski le korakoma prodirati s svojimi reformatorskimi načeli. Pač pa je bil Trubar neizprosno strog napram sebi in svojim sodelavcem ter je zahteval od njih iste temeljitosti, vestnosti in neomajne zanesljivosti, ki jo je imel in dokazoval vedno sam. Zato je odklanjal razne proteževane osebe, ki jim ni zaupal in ki so se mu

¹⁾ Zu Primus Trubers 400jährigem Geburtstag. Sonderabdruck aus dem „Jahrbuch...“, XXIX. Jahrgang. Wien 1908. Im Verlage des Verfassers. Str. 56. Cena K 0'80. Dobiva se tudi pri Lav. Schwentnerju v Ljubljani.

²⁾ Gl. „Slovan“, V. l. zv. VIII. in IX.

zdeli premalo sposobne. V literarnih vprašanjih je bil sila kritičen in težko ga je bilo zadovoljiti. Klomber je s tovariši nabral slovenske pesmi, a Trubar jih je zavrzel, ker se mu niso zdele dobro rimane in jih je smatral sploh za nerabne. Svoje glavni Klomber pa je vendarle brez Trubarjevega pritrdila in proti njegovi izrečni volji poslal zbrane pesmi (po Juričiču Jurju-Kobili) v tisk v Tubingi ter je celo podpisal Trubarja kot avtorja! Poleg tega je zahrbtni Klomber Trubarja neprestano tožaril in ovajal pri baronu Hansu Ungnadu, se zvezal s prevajalci: Stepanom Consulom, Cvečičem in Vlahovičem ter je osnoval v Istri in Hrvatskem proti Trubarju celo sovražno stranko. Tudi Bohoriča in Krelja je izkušal spletkarski Klomber odvrniti od Trubarja, a ni se mu posrečilo. Vzlic vsem tem zahrbtim, sila zlobnim in škodoželjnim intrigam ter mnogim sirovim psovkam, hudobnim podtikanjem in grdim zavijanjem pa je ostal Trubar ves čas hladen, trezen, premišljen ter je pač prerahlo zafrknil burnega agitatorja Klomberja, nazivajoč njegovo počenjanje le „narische eigensinigkeit“.

Velike sitnosti je imel Trubar tudi z Štefanom Consulom,³⁾ nezaupnim, častihlepnim in zaprtim značajem. Stepan Consul, rodom iz Buzeta v Istriji, je bil okoli l. 1549 zaradi protestantstva izgnan iz Istrije in Kranjske. Devetnajst let starejši Trubar je bolehnega hrvatskega izgnanca prijazno sprejel v svojo hišo v nemškem Rotemburgu (1552) in v Kemptenu (1553). Trubar in njegova žena sta imela bolnega Consula, dasi sama ubožna, tričetrleta brezplačno na stanovanju in hrani, mu posodila in darovala mnogo denarja ter ga končno spravila k dobrim ljudem. Consul pa se ni pokazal hvaležnega, nego je pozneje Trubarja in njegovo ženo grdo obrekoval; zlasti Consulova žena je imela prav strupen jezik, Consul sam pa je bil toli sirov mož, da je hotel Trubarjevo ženo celo udariti.⁴⁾ Consul je okoli Božiča l. 1557 začel prevajati Trubarjeve slovenske knjige na hrvaščino, l. 1559 so mu v Metliki pridigarji Tulščak, Vlahovič in drugi rokopis odobrili, in l. 1560 se je Trubar zavzel za hrvatske knjige, ter je Consula priporočil baronu Ungnadu. Ta je pozval Consula v Avroh (Urah) ter mu dajal prosto stanovanje in plačo. S tiskanjem se je začelo takoj, in že leta 1561 so začele izhajati Trubarjeve knjige v hrvatskem Consulovem prevodu. Consulju je bistveno pomagal spretnejši Dalmatinec Anton ab Aleksandro, vrhovno vodstvo

podjetja pa je imel Trubar. Toda ko je Trubar leta 1561 odpotoval na Kranjsko, je spletkarski Consul pridobil nekam trmastega čudaka Ungnada zase, ter je hotel Trubarja izpodrinuti od vrhovnega vodstva pri biblijskem zavodu v Avrohu. Trubar je bil namreč Ungnadu sporočil nekatere tuje nepovoljne ocene Consulovega glagolskega novega testamenta, kar je Consula silno užalilo. Maščevalni Consul je takoj zasukal vso stvar tako, da Trubar ruje zoper hrvatske prevode ter da izpodkopava podjetje glagolskega in cirilskega knjištva. Trubar je na to krivično podtikanje mirno odgovoril s tem, da je vrhovno nadzorstvo nad Consulovim in Dalmatinovim delom takoj odložil s pripombo: „Zdravstvujta in kar storita, delajta previdno ter mislita na konec! Vajino delo pa je velikega pomena!“ — Poslej se ni Trubar več brigal za delovanje Consula, ki se je kmalu po po Ungnadovi smrti izselil na Ogrsko med podunavske Hrvate. Pač pa se je bolehnemu Anton Aleksandrov Dalmatincec l. 1565 preselil zopet v Ljubljano, kjer so po Trubarjevem posredovanju kranjski deželni stanovi poskrbeli za bolehnega starčka. Tihi, mirni, prijazni, vedno delavni in sila skromni Anton Aleksandrov je umrl v Ljubljani v maju l. 1579.

Tako se je pokazal Trubar napram vsem svojim, toli nehvaležnim nasprotnikom, bivšim najboljšim prijateljem vedno plemenitega. Osvetljiv ni bil nikdar, nego je odpuščal vsem, ki so mu delali krivico in boleti. Svoje skromne dohodke je delil z ubožci, zlasti s preganjanci ter je pisaril na vse strani, priporočujoč delavne rojake. Zlasti je Trubar podpiral slovenske študente s Kranjskega ter jim je bil na svojem domu gostoljuben gostitelj. Dalmatin ga v svojem pismu z dne 17. junija 1569 imenuje „najvažnejšega podpornika svojih študij“, ki ga mora „zaradi njegove neskončne prijaznosti spoštovati kakor očeta“.⁵⁾

O Trubarjevem rodbinskem življenju je malo znanega. Imel je sina Primoža in Felicijana, ki jima je s samopožrtvovalnostjo prekrbel najboljše nauke, tako da je bil Felicijan že šest let pred očetovo smrtjo predikant v Ljubljani. Svojemu sinu je vcepil najžarkejšo ljubezen do slovenske domovine, saj ga je v Kemptenu vzgojil tako, da je Felicijan govoril in pisal najboljšo tedanjo slovenščino in da je pozneje kot slovenski pisatelj in založnik slovenskih knjig mogel slediti očetu. Trubarjeva hči Barbara pa je postala pisateljica Jurja Dalmatina dobra žena; oče ji je dal 100 gld. dote. Da

³⁾ Elze, Briefe, P. 150, 231 i. d.

⁴⁾ Glej „Slovan“, IV. letnik (1906), zv. 8.

⁵⁾ Elze, p. 485.

Trubar ni živel slabo s svojo soprogo, Barbaro Klausovo, lekarnikovo hčerko iz Celja; da ni dajal nikomur pohujšljivega vzgleda, o tem nam priča dejstvo, da mu niti v tem oziru niso mogli nasprotniki in sovražniki prav ničesar slabega dokazati. Pač so izkušali nekateri tudi Trubarjevo zakonsko življenje oblatiti, trdeči, da je imel „vier vermeinte Eheweiber“, kar pa se je izkazalo kot hudobna laž. Možno pa je, dasi nedokazano, da je bil Trubar dvakrat oženjen. Tako je vzgojil Trubar vse svoje otroke slovensko in jih ohranil Slovencem, dasi je živel na Nemškem. Tudi v tem oziru nadkriljuje Trubar marsikakega slovenskega pisatelja iz najmodernejše dobe.

Deželni stanovi so že dne 10. julija 1561 v dopisu⁶⁾ na ljubljanskega škofa Petra pl. Seebacha naglašali, da je Trubar že pod škofovanjem Franca Kacianarja in Krištofa Rauberja več let pridigoval in živel čisto, pobožno in bogaboječe, da ni poznal posvetnih nasladnosti (weltliche Üppigkeit), da je deloval za vero vedno nesebično in brez najmanjšega pohujšanja. Izrečno naglašata to pismo, da je Trubar iskal in zahteval vselej le korist svoje domovine in svojega deželnega kneza ter da sta ga zato omenjena škofa rada imela do svoje smrti. Leta 1575. (dne 5. maja) je pisal Trubar kranjskemu deželnemu glavarju pismo,⁷⁾ v katerem toži, da se razširja „prokleta nesloga v deželi Kranjski pri gospodih in kmetih, v visokih in nizkih slojih.“ „Ti grdi prepiri“ — piše Trubar — „so me zelo razžalostili ter me huje bolé kakor na mojem telesu moje premnoge in dolgotrajne bolezni, ki jih trpim od oktobra. Zakaj taka zavist, sovražnost, neprivoščljivost, ošabnost, napuhnjenost, prevzetnost, česti- in

denarjahlepnost, ki prihajajo od hudiča in iz naše pokvarjene narave, so zanesljivi znaki, predvoji in naznanjevalci propada in pogube naše domovine.“

In takoj nato je Trubar pisal iznova (dne 10. junija 1575) kranjskim stanovom pismo,⁸⁾ priporočajoč svojim rojakom poštenost in slovo. „Naj se ohranja in razširja med Vami edinost v veri tudi pri vseh posvetnih, političnih in državljanskih činih, pa prisrčna ljubezen, zvestoba, resnica in pravica!“ S temi besedami se je poslavljajal Trubar od svoje domovine. Njegova prva in poslednja želja — njegove oporoke največje hrepenenje je bila — *sloga, resnica in pravica!*

Umril je ubog, a brez dolgog, zakaj solidni Trubar je še na dan pred svojo smrtjo (28. junija 1588) ukazal svoji obitelji, da mora vse njegove dolgove poplačati; obenem pa je v svoji dobrosrčnosti dolžnikom odpustil vse dolgove.⁹⁾

Tak je bil Trubar človek. Nedostatni so viri in podatki o njem, a že to, kar se je ohranilo po protireformacijski vihr, dokazuje jasno, da je bil Trubar resnično velik mož.

Kdo je velik? Kdor z glavoj se jasnoj
dviga nad površje svojih dni;
kdor obzorje premotri široko
z bistrimi sokoljimi očmi.

Kdo je velik? Kdor rojakom svojim
kaže pot iz sužnjega mraku,
v solnca in svobode domovino
z bakloj plamenečoj brez strahu.

Kdo je velik? Kdor svoj čas izpolni,
kdor življenja vso žrtvuje moč
idealom in najvišjim ciljem,
dokler smrt ga ne zagrne v noč...¹⁰⁾

⁶⁾ Elze, Briefe, P. 130.

⁷⁾ Isti, Briefe, P. 518.

⁸⁾ Šumi, Heimatskunde I., 14—17.

⁹⁾ Nagrobni govor Jakoba Andreae.

¹⁰⁾ A. Aškerc: Primož Trubar, Ljubljana 1905.

... Splošno je znano, da ni bilo pred štiriintridesetimi leti najti nobenega pisma, še manje pa kako knjigo v našem slovenskem jeziku, kajti menilo se je, da sta slovenski in „ogrski“ jezik toli sirova in barbarska, da ju ni možno niti pisati niti čitati...

... Teh (mojih) knjig ne čitajo le po vseh mestih, kjer imajo občne šole, nego tudi po večjih vaseh kmetje in njih otroci... z velikim hrepenenjem in radovanjem...

Primož Trubar (leta 1582).

IVAN IVANOV:
PRVEMU SLOVENSKEMU PISCU.

I.

Od tujih silnikov zaničevano,
od njih zatirano, kot rob teptano,
življenje ljudstva prostega nevredno
živel je slovensko ljudstvo bedno.

Kaj je prosveta, bilo mu neznano!
V jeziku svojem bilo je — psovano!
Z udanostjo nevredno ali vzgledno
trpelo je nevedno, nezavedno.

Pač srda iskra iz oči je švignila,
pač tožba se slovenska dvignila
iz srca je trpečega preveč!

A komaj šepetana je umrla,
že v kali jo bojazen je zatrla,
saj silnik je vihtel i bič i meč!

II.

Molitev le do neba je kipela,
naj pade jarem, križ z bolečih ram!
Molitev čul Vladar je néba sam,
a slišala je ni Evropa cela.

Le bič, le meč Evropa je vihtela,
a narod naš je krvavel iz ran,
od silnikov na boj, na delo gnan; —
najhuje mu je duša krvavela.

Trpel je nem, — v molitvi le pobožni,
tolažbe v pesmi je iskal otožni,
pri zibki jo popevala je mati:

„Počivaj, spavaj, snivaj, srček zlati!
Zdaj še ne veš, da si za robstvo rojen,
da k delu si sramotnemu obsojen!“

III.

Slovenski glas, ti jezik dedov davnih,
ti ves si krasen, ti si ves bogat!
Nedvignjen, zakopan si bil zaklad
kot neorana zemlja pust je ravnih.

Sred bratov vseh, uglednih, srečnih, slavnih,
le tvoj se čul ni sladki glas takrat,
preziran bil si kot deseti brat,
trpinov jezik ti, robóv brezpravnih.

Ni pevala v domačih glasih Vila,
slovenska knjiga ljudstva ni budila,
na polje ga prosvete ni vodila.

Le v kočah kritih s slamo preperelo,
zvenel slovenski glas je neveselo,
v njem ljudstvo bedno silnike je — klelo!

IV.

Kot jeka se glasi iz gozdnih tmin,
oglasil si se Ti nam v temi kleti,
glasovi zazveneli so nam sveti
kot spev, pozabljen skoro, iz daljín.

In danes narod, vedno še trpin,
spominja se: „pred davnimi je leti
rodil se prvi mi vodnik k prosveti!“
Na pisca prvega slavi spomin.

Čprav nas tujec še zatira, tlači,
pustiti mora jezik nam domači,
odvzeti ga ne more več nihčè!

Vse piše, poje v dragih, sladkih glasih,
ki Ti si jih otel nam v davnih časih,
otel za vse rodove, veke vse!

VLADIMIR LEVSTIK:
DALMATINOVA BIBLIJA.

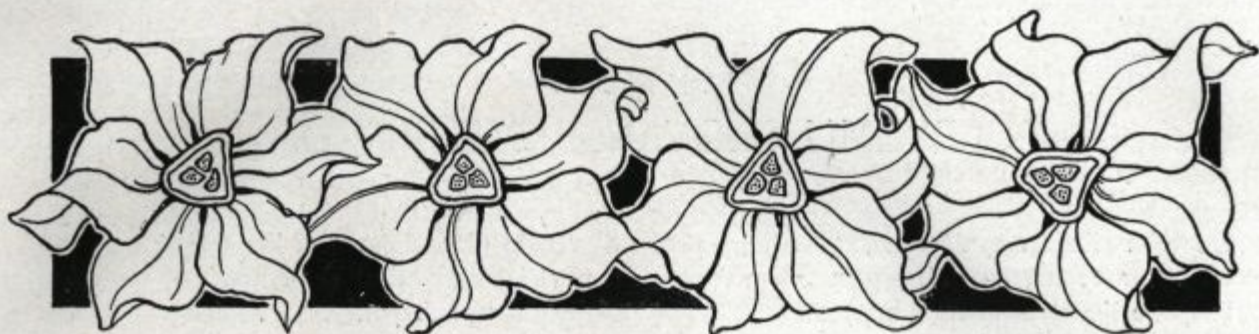
Starinska biblija... Nje pergamen
je siv, oguljen, méd zaklopnic kalna,
kot modri starci so pismena davna,
in list za listom — ko jesen — rumen.

In vse, vse to da je On sam govoril...
O biblija, pa če resnica ni, —
nič manj pogledom mojim nisi sveta!

To zgodbe so častitljivih vremen,
tu pričajo nam sporočila slavna,
kako je skrb Jehove zveličavna
vodila Izrael v njegov namen.

Kako bi naj tvoj strogi kras ne storil,
da v slutnjah duša mi klečé drhti,
ti, misel modrih, v jezik moj odeta?

MILAN PUGELJ:

GOSPOD VLADIMIR.

To se je godilo pred stoletji in ob času, ko je prehajalo poletje v tisto prijetno in sanjavo jesen, ki pričinja polagoma barvati drevesno listje, diha vanje nekako onemoglost, da se poveša od vej kakor obolelo, omaka ga ob jutrih z nekakšno roso, ki se svetlika po njem kakor motne in kalne solze. Zunaj leže polja in njive že po večini prazne in kakor zapuščene, jate ptic se pode od gozda do gozda, tam po grapah, tam po goščavi lajajo lovski psi, cvili divjačina, pokajo in zvone rezki in odurni streli. Pastirica pase na rebri, na črni skali sedi, nima v laseh več dehtečih rož, na pastirja misli, ki se je igral z njeno poštenostjo.

Miren in tih je bil večer, samo včasih je potegnila zapadna sapa, zašumela skozi drevje in dvignila od tal listje, ki je ležalo tam uvelo in medlo.

Skoraj gosta tema je ležala po vrtu, komaj je bilo mogoče opaziti mladega plemiča, komaj damo, ki je sedela čudnonemirna na samotni klopi med smrekovim grmičevjem. Spodaj pod njima je tekla Ljubljana, zažuborela včasih, kakor bi se domislila bogvečesa, bežala skrivoma dalje, kakor bi nosila seboj dragoceno skrivnost. Tam onstran hiš, od ljubljanskega trga sem, je priplaval klic nočnega čuvaja, ki je oznanjal deveto uro in klical sv. Florijana na pomoč zoper svetni in peklenski ogenj.

Oblaki, ki so prej zakrivali nebo, so se nenadoma raztrgali, nebo se je razgalilo, pogledalo s tisočeriimi zlatimi očesi po zemlji, prebudilo luno, ki je razlila svojo mesečino daleč na okoli.

Dama na vrtu se je naslonila nazaj, dvignila roke in jih sklenila zadaj nad tilnikom. Ohlapni črni rokavi so padli nazaj, bela, nalahko rožnato nadahnjena polt se je motno zasvetlikala, grudi so se ji nemirno dvigale, ovalni obraz je podplula čudna rdečica.

„Sedite“ — je velela. „Sedite, gospod Vladimir! Moj mož potuje krog prijateljev, kakor vedno; vi niste davno več otrok, da bi vas iskala varuška, večer je lep in meni se še hoče govoriti: tako od srca povedati nekaj nekemu takemu, ki me razume, ki mi je blizu in ki mi je obenem ljub!“

Plemič je stal visoko vzravnan pred njo, roke je upiral ob boke, strmel je preko nje tja nekam daleč v temno daljavo.

„Poglejte,“ — je nadaljevala dama — „jaz sem mlada, in mene, mlado in življenja željno, so prodali bogatemu starcu, suhoparnemu grajščaku, ki me zapira v samotno dolenjsko grajščino!“

Utihnila je nenadoma; nekako bolni smehljaj, ki se je razlival še pred trenutkom po njenem obrazu, se je izpremenil v trpko bolečino, ki je oznanjala notranjo nevoljo. In šele čez dolgo je izpregovorila s tišjim in docela izpremenjenim glasom;

„S čim se bavite v zadnjem času, gospod Vladimir?“

„Pesnik sem,“ — je rekel, kakor bi se predramil. „V sebi čutim silno moč, zato hočem pisati pesmi, ki bodo dvigale moj narod, ki bodo budile njegov ponos, ki mu bodo kazale pot iz teme do luči!“

Skoro se je razživil; okrenil se je proti dami, stegnil levico do mečevega ročaja in uprl vanjo svoje črne in velike oči.

„Ali so lepe?“ — je vprašala z glasom, ki je kazal rahlo ironijo. „Gotovo znate najlepšo na pamet in tudi tako vljudni ste, da mi jo boste deklamovali!“

„Na uslugo, gospa Helena!“ — je odgovoril plemič, nalahko se je poklonil in pričel citirati pesem s svojim mehkim baritonskim glasom. Pravil je o narodu, ki je ubog, stoletja in stoletja teptan, v jarmu tako zaslepljen, da ne vidi izhoda iz svojega robstva in hlapčevanja. Primerjal ga je jetniku, ki je zaprt od rojstva v temnici. Živi tam in trpi, leta beže, privadi se trpljenja, privadi teme, tako pozabi na srečo in na svetlobo, kakor bi je nikoli ne okušal. A dogodi se čudo. Dober človek pride, prime ga za roko, pelje ga iz teme na svetlo, iz trpljenja v srečo. Ali jetniku je sreča tuja, tako je pozabil na luč, da jo sovraži. Ne mara sreče, ne mara svetlobe. Nazaj hoče v temo in trpljenje; na vso moč sili nazaj, brani se dobrote kakor njegov narod: tiste sovraži, tiste podi od sebe, ki mu hočejo dobro.

Gospod Vladimir je umolknil; lica so mu gorela v mladeniškem navdušenju, oči so mu žarele in se upirale v gospo Heleno, ki je sedela pred njim na klopi in se lahkotno zasmejala.

„Ha, ha! To ste mislili seveda na reformatorje. Na Trubarja, na tistega protestanta, ki ga je ukazal sam cesar prijeti, a je pravočasno odnesel pete, — na Dalmatina mogoče, ki so mu dokazali ljudje njegovo priljubljenost s tem, da so ga pred Škofjo Loko pretepli, — na tistega Jurja Kobilo mogoče, o katerem se govori, da je zmešan. Čemu se zanimate in vtikate v stvari, ki so v prvi vrsti nevredne vašega zanimanja in v drugi vrsti vas nič ne brigajo? Vaš gospod oče se mi je o vas pritožil! Pomislite, da ste plemič!“

In nenadoma se je zasmejala ostro, skoraj žaljivo.

„Ali, hahaha! Jaz vedno pozabljam, da ste še mladi, ah, — kaj ne, tako mladi in navdušeni!“

„Čemu me žalite, gospa Helena, čemu ste me klicali sem, če ste me mislili žaliti?“ — Poblebel je v lica, glas se mu je tresel v prikriti nevolji. „Moja mati je Slovenka — ali pozabljate na to? Jaz sem nezakonski sin — nekoč ste mi to očitali! Meni ni do plemstva — to sem že javno izpovedal!“

„Da!“ — je pritrdila gospa Helena. „Vi ste nezakonski sin. Vaša mati je bila kmetica; čula sem to. A vaš oče jo je nepopisno ljubil in vas ljubi kot spomin nanjo, na mrtvo. In zato hoče dobro z vami!“

„Ne!“ — je odvrnil plemič. „Noče dobro, ker ubija v meni tisto, kar se je z mano rodilo, ker hoče napraviti iz mene nekoga drugega, ki je meni nasproten!“

„Ne, ne!“ — je rekla. „Vi ste še mladi in zato po nepotrebnem navdušeni. Ali bodite kakorkoli: pristojna vam dobro!“ — In zasmejala se je čudno razkošno.

„Ali imate dekleta?“ — je vprašala. „Ali je vaše dekle tudi tako, kakoršni ste vi?“

„Tudi“, — je rekel. „Drugi jaz!“

„Ali je lepa?“

„Lepa!“ — je odgovoril. „In njena volja je tako velika. kakor moja!“

„Tudi moja volja je trdna!“ — se je zasmejala gospa Helena. „Kar hočem, kar potrebujem, to imam. Tudi kogar hočem!“

Njeni koketni pogledi so se igrali po njegovem obrazu, z ozko in dražestno nogo je udarjala ob tla, roke je iztegnila od sebe in se nagnila proti njemu.

„Veste, kaj je rekel vaš gospod oče?“ — je vprašala rahloporogljivo in je istotako nadaljevala. „Rekel je, da vas pošlje nekam med dobre katoličane, med take, kakoršen je moj mož. To se pravi, da se midva lahko nenadoma snideva tam doli na našem dolenskem gradu. Ali bi vam ne bilo to prijetno, moj mladi gospod?“

Na stran je okrenila glavo, od spodaj navzgor je gledala vanj, smehljala se je enakomerno, uprla roke ob klop in drsala z majhnimi nogami nervozno po pesku.

„Dobro!“ — je odgovoril plemič. „Naj se zgodi, saj se bo zaman zgodilo! Kdor je odločen kakor jaz, ne pozna izpremembe!“

Že je bil mračen njegov glas, a še močan, še izrazujoč življenju kljubovanje.

„Tudi jaz sem odločna!“ — je dejala, ozrla se je v stran, zagledala se nekam v daljo, zamislila se daleč drugam. „Odločna sem! In tudi tisto je: srednje poti ne poznam. Samo ljubiti znam, samo nepopisno, samo blazno ljubiti in le sovražiti, do smrti sovražiti. In od ljubezni do sovraštva je pri meni en sam korak.“

Prenehala je, počasi vstala, stopila tik njega in se ozrla naravnost v njegove oči.

„Ali ste me razumeli, gospod Vladimir? Samo ljubim in samo sovražim in med prvimi in med drugimi je ena sama stopinja!“

„Da!“ — je odgovoril. „Zdi se mi, da vas poznam. In ognil bi se vašemu sovraštvu, ali za enkrat ni vzroka!“

„Za enkrat ni vzroka!“ — je pritrdila in mu ponudila svojo belo in hladno desnico. „Pojdite“ — je rekla — „in oprostite, da sem vas zadrževala. Vi ste prišli, kaj ne, k mojemu bratu, ki je tak, kakor vi. Ali njega izpreobrne moj oče in vas — z vami poizkusim jaz! Na svidenje na dolenskem gradu!“

Ponosen smehljal je plaval po njenem obrazu, njene koketne oči so begale po njegovih licih, peljala ga je do vrat v vrtni ograji in se hladno poslovila. Ali ko ji je že poljubil roko, ko je že zapahnila vrata za njim, je stopila na klop ob ograji in gledala za njim. Lica so ji zbledela, ustnice so se ji stresle, beli zobje so se zajedali vanje, prsi so se ji burno dvigale, preplavljalo jo je hrepenenje in strast obenem.

* * *

Po peščeni in beli poti, ki se je spuščala v vijugastih črtah od grada dol v dolino, hitela tam v ravni črti sredi njiv in travnikov in zavarovana z visokimi in ponosnimi jagnedi do gozda in se v njem izgubljala — po tisti poti je jezdila na visokem in razigranem belcu gospa Helena in tik nje na mirnem vrancu zvesti in stari grajski služabnik Gregor.

„Blizu je konec sveta in našega življenja, zakaj pričelo se je goditi tako, kakor stoji zapisano v svetem pismu. Lucifer je prišel na svet, antikrist — kakor se imenuje — v človeški podobi hodi okrog in obrača srca od pravega in mogočnega Boga!“

Gregor se je stresel po vsem životu, prenehal je pripovedovati, spustil je vajeti, z levico je privzdignil svoje pokrivalo in z desnico se je pobožno in udano prekrizal.

Gospa Helena, ki je sedela zamišljena v sedlu in strmela v daljavo, se je nenadoma razživila: tam daleč, tam izmed prvega gozdnega drevja in grmičevja se je izmotalo troje jezdecev, na uho so udarili daljnji glasovi podkev, oblak jesenskega prahu se je dvignil od tal kakor megla.

„Dirjajva!“ — je velela gospa Helena, z zlatom okovanim bičem je ošvrknila iskrega belca, da se je visoko povzpел in oddirjal kakor veter. Tudi sluga je pognal konja.

Prišleci so pozdravljali oddaleč, vihteli perjanice, izdirali izza pasa meče in mahali z njimi, da so se bliskali in svetlikali v zadnjih žarkih zahajajočega jesenskega solnca.

Nekako sredi ravnine so se sešli. Došli jezdeci so poskakali s konj, pozdravljali povrsti gospo Heleno in poljubljali njeno roko, pripovedovali o prijetni ježi in hvalili njen gostoljubni vzprejem.

„Pomagajte mi iz sedla!“ — je zaprosila graščakinja, ko je ponujala v poljub roko gospodu Vladimiru. Ali predno ji je bilo mogoče pomagati, je že stala tik njega na tleh in se mu veselo smejala.

„Odjezdite, gospoda, naprej!“ — je velela. „Odvedi, Gregor, najina konja! Midva pojdeva peš!“ —

Tisti izmed došlecev, ki je imel že sivo brado in je prijezdil na črnem in širokem konju, je prijel za uzdo Heleninega belca, služabnik Gregor je skočil nazaj v sedlo in vodil seboj Vladimirovega vranca, tretji izmed prišlecev je jezdil spredaj in ogledoval krajino.

„Tako torej, moj gospod!“ — se je oglašila lepa graščakinja. „Vi ste prišli in naša naloga je, da vas izpokorimo in pokatoličanimo. Moj soprog se mudi na potovanju, in torej do takrat, dokler se ne vrne, me čaka prijetna dolžnost, da vas izpreobrnem.“

Zelo mračen je bil njegov obraz, zdelo se je, kakor bi je ne poslušal, kakor bi ne vedel zanjo, ki gre tik njega, mlada in sočna kakor poletje.

„Kaj počne vaš Trubar, če se smem zanimati?“ — je vprašala in se lahkotno smehljala. „Kako se mu godi v prognanstvu?“

„Vrnil se je“ — ji je odgovoril. „Kaj ne veste, kaj vam je tako malo znano javno življenje? Cesar je preklical svoje zahteve, Trubar zopet pridiguje v Ljubljani — to se pravi: slovenska knjiga in njegova živa beseda zmagujeta v narodu.“

Njegov glas je bil miren in resen in zato se je začudila.

„Čemu tako slabovoljno, moj gospod?!“ In zopet se je smejala.

„Ah, pa pustimo za danes izpreobračanje, pa ga pustimo! Odložimo ž njim do jutri, do pojutranjem: in takrat pričnemo! Resno in stvarno. Ali ne?“

Pogledala je vanj s svojimi iskrecimi črnimi očmi, mahala po zraku z zlatom okovanim bičem in odbijala ž njim glave zadnjim in medlim jesenskim rožam, ki so rastle prašne in napolvele ob poti.

„Poizkusite!“ — je odgovarjal. „Poizkusite, prosto vam. Vaša dolžnost je to — zlasti zdaj, ko so me poslali v vaše jetništvo! Moja dolž-

nost pa je drugačna: treba ostati zvest svojim vzorom!"

In vnovič se je zasmejala gospa Helena.

„Ah, tudi to je pretežko za danes. Izpreobračanje, jetništvo, celo jetništvo! Torej še kaj lažjega: govoriva o vaši golobici! Ali je lepa, ali je lepša od mene?"

„Ne vem“ — je dejal. „Nikoli je nisem z vami primerjal!"

„Primerjajte jo zdaj!“ — je zavrnila. „Njo nosite v srcu, ker jo ljubite, mene imate pred seboj, ker me morate imeti!"

Stopila je pred njega in mu zastavila pot.

„Poglejte me!“ je velela.

„Da, lepi ste!“ — je govoril. „In tudi ona je lepa: nežnejša je od vas, plave lase ima in modre oči in moje nazore!"

In hipoma se je vsa izpremenila: smehljal je izginil z njenega obraza, lica so pobledela, glava se je povesila, v oči so stopile skoraj solze.

„To se pravi: ona je lepša od mene!"

„Vendar je vam vseeno!"

„Ne!" — je dejala. „Ker ste mi vi dragi! Komedijo sem igrala do tega hipa, lagala sama sebi —: vi ste mi dragi!"

Stala sta sredi poti že v bližini grada. Mrak je omračil krajino, tuintam je že gorela zvezda, mesec se je dvigal počasi iznad gozda in strmел po svetu širokoglav in začuden.

Molčala sta dolgo, in gospod Vladimir je bil prvi, ki je izpregovoril.

„Če sem vam drag" — je rekel — „mi storite uslugo: majhno prijateljsko uslugo!"

„Recite!" — je odgovorila. „Vse vam storim!"

„Izpustite me! Ne zdaj, ampak ponoči, takrat, ko bosta moja spremiževalca že spala. In zjutraj, ko se prebudita — — kje bom že jaz takrat! Zastonj me bosta iskala!"

„Ne!" — je dejala skoraj s težavo in prijela ga je za roke. „Ne! Ne morem!"

Peljala ga je dalje, in ko sta stala tik pred gradom, se ga je oklenila in je pritisnila glavo na njegove prsi.

„Zato ne" — je govorila pridušeno in težko — „zato ne, ker sem vas zaradi sebe spravila na ta grad!"

„Kam hočete?" — je vprašala.

„Daleč!" — je govoril in veliko hrepenenje je dihala iz njegovih besed. „Daleč, daleč tja čez meje, tja v nemško Tibingo! Tam se tiskajo slovenske knjige, tam je moje polje!"

* * *

Pozno v noč je še sedel gospod Vladimir v samotni grajski sobi, ki mu je bila odmerjena v bivališče. Okno je bilo na široko odprto, mesečina je lila snopoma po prostoru in črtala po tleh velike in medlosvetle lise. Zunaj je šumela sapa z jesenskim listjem, sove so skovikale s svojimi odurnimi in plašnimi glasovi, tuintam se je oglasila divja zver z dolgim in tulečim krikom.

Ko je bilo že vse tiho po gradu, ko je sedel gospod Vladimir ob oknu in mislil na svoje daljne cilje, so se nenadoma in rahlo odprle in zaprle duri in v sobo je stopila gospa Helena. Zagrnjena je bila v škrlatast plašč, ki ji je segal do peta, razpuščeni črni lasje so ji ležali po ramah in hrbtu, njen obraz je bil bled in kakor prevzet od neznane bolečine.

„Ali sanjate, ali mislite nanjo?" — je vprašala vznemirjena in razburjena. „Glejte, jaz sem ljubosumna!"

In nenadoma je otresla plašč s svojih pleč in stala je gola pred njim sredi sobe v mesečini.

„Ali je lepša od mene?"

Stala je v mesečnih žarkih lepa kakor Diana; gospod Vladimir se je iznenadil.

„Čemu ste prišli?" — je vprašal. „Čemu me mučite, čemu mi ponujate to, česar ne potrebujem! Svobodo mi dajte!"

„Ne!" — je odgovarjala burno in skoraj kričala. „Vi ste moj jetnik, jaz hočem vaše ljubezni! In če mi je ne morete dati, vas bom sovražila — strastno — besno! Moji boste, ali nikogar!"

„Svobodo mi dajte!" — je odvrnil in tudi sam se je vznemiril. „Glejte, zdaj izpoznate sami! Bolni ste! Dali ste mi povod, da svobodo lahko od vas zahtevam: morate mi jo dati!"

Gospa Helena se je vrgla preko postelje, ki je stala ob steni in nenadoma zaihtela.

„Še nocoj mi izročite ključe, osedlajte mi vranca, nakrmite ga, da bo lahek kakor ptica! In obleko mi pripravite; priprosto obleko kmečkega fanta! Pojdite, pošljite mi v sobo, kar sem zahteval!"

Vstal je, hodil po sobi, dvignil škrlatasti plašč in ji ga ponudil.

„Ogrnite se, pojdite in pripravite!"

Gospa Helena se je dvignila s postelje, čudno bleda so bila njena lica, njeni beli zobje so se zagrizli v ustne, ogrnila je plašč in odšla skozi duri.

In ne dolgo zanjo je prišla nema in stara služkinja Katarina, prinesla kmečko obleko in grajski ključ.

* * *

Gospa Helena je sedela v svoji sobi in čakala na zvestega slugo Gregorja, ki ga je ukazala pozvati. Kmalu je začula njegove težke in okorne korake, z lučjo v roki je stopil v sobo in se globoko priklonil.

„Sluga poslušaj!“

„Glejte“, — je pričela gospa Helena in strast in jeza je zvenela iz njenega glasu. „Glejte, novodošli gostje so me zmotili, da sem pozabila na to. Tukaj, v našem kraju, po vaseh krog našega grada se skriva eden izmed tistih, ki slepi ljudska srca s krivo vero in jih odvrča od pravega Boga resnice in ljubezni. Poročilo imam, da se mudi nocoj v bližini, da potuje na konju in da ima na sebi priprosto kmečko obleko.

In tudi zapisano imam, da dobi tisti, ki ga ubije in zakoplje v grmadi, veliko plačilo onstran groba v kraljestvu Boga in njegovih izvoljencev . . . Če je vam mar moja želja, storite, kakor vidite, da mislim!“

In ne da bi izpregovoril, se je stari Gregor poklonil in se je izgubil med durmi.

Odšel je v noč, in ko se je ob jutranjem svitu vrnil, je poiskal gospo Heleno in ji izročil veselo obvestilo.

„Našel sem takega“ — je pravil — „kakoršnega ste mi opisali. In tudi storil sem tako, kakor ste želeli: zakopal sem ga v grmadi, konja pa sem zapodil preko goščave.“

PRIMOŽ TRUBARJEVA HIŠA V LJUBLJANI.

Bilo je l. 1565, ko je ljubljanski meščan in zlatar Edvard Schreiner s svojo ženo Uršulo prodal svojo na Starem trgu pri Sv. Jakobu stoječo hišo Primožu Trubarju, „einer löblichen Landschaft in Krain Prädikanten“, njegovi ženi Barbari in vsem njunim dedičem. Pročelje te hiše je gledalo naravnost na portal cerkve sv. Jakoba, hišno ozadje pa je bilo obrnjeno proti Ljubljani. Dotična kupna pogodba je zapečatena z večjim mestnim pečatom ter se hrani v c. kr. dvorni knjižnici na Dunaju (rokopis št. 11993 „Liber totius Archyvi Collegy Labacensis Soc. Jesu“ oddelek III., str. 30).

Trubarjeva hiša je stala na prostoru po ljubljanskem potresu l. 1895. porušene in z združitvijo konskripcijskih hiš. št. 8 in 9 nanovozgrajene sedanje hiše št. 6 na Sv. Jakoba trgu. Trubar pa ni bival dolgo v svoji hiši, kajti že l. 1565. je moral Ljubljano ostaviti za vselej; v hiši je pustil veliko knjižnico, ki jo je l. 1569. podaril kranjskim deželnim stanovom za cerkve in šole. Hišo je kupil ljubljanski meščan Janez Stoffl, od katerega so jo kupili l. 1598. očetje jezuitje¹⁾ s še drugimi deveterimi hišami okoli cerkve. Jezuitje so potrebovali te hiše za svoj

¹⁾ Mestni arhiv, davčna knjiga iz leta 1600 (Stari trg.)

razsežni kolegij. Za bivšo Trubarjevo hišo so plačali jezuitje 2145 gld. Uporabljali so jo začasno svoje stanovanje. Nad vratmi so dali vzdati znak JHS ter napraviti od hišnih vrat do cerkvenega portala pokrit hodnik. Ko je bil kolegij dovršen, so jezuitje²⁾ bivšo Trubarjevo hišo l. 1607 prodali pl. Coraduzziju za 1600 gld.³⁾

P. pl. Radics.

FELICIJAN TRUBARJEVA HIŠA V LJUBLJANI.

Sin Primoža Trubarja, Felicijan, ki je sledil svojemu očetu v superintendanci evangelijske cerkve na Kranjskem kot četrti in poslednji ter je moral zaradi svoje veroizpovedi tudi ostaviti svojo domovino, je bil posestnik (od l. 1837. Souvanove) hiše št. 22 na Mestnem trgu. Po odhodu Felicijana s Kranjske l. 1600 so kupili Trubarjevo hišo deželni stanovi.⁴⁾

P. pl. Radics.

²⁾ Deželni arhiv, letopisi jezuitov.

³⁾ Nadaljnji posestniki bivše Trubarjeve hiše so bile plemiške rodbine: Edling, Herberstein, Frankopan, in Wolkenberg (1730—1819), potem odvetnik dr. Z w a y e r, nato rodbini M a y in B o i c h e t t e. Posestnik nove hiše pa je moker Josip B a h o v e c.

⁴⁾ Potem so bili posestniki te hiše: dr. Evander Herminius, barona Lichtenberga rodbina, trgovci Mariner, Damiön, Candutsch in končno Fr. Ks. Souvan.

GREGOR REISCH:
TYPUS MUSICES.

PETER pl. RADICS:

PRIMOŽ TRUBAR IN GLASBA.

Primož Trubar je imel že od rane mladosti izrazito ljubezen za harmonijo v umetnosti sploh in posebno za harmonijo tonov. Značilna poteza v Trubarjevem življenju je bilo vobče stremljenje za harmonijo v družabnem življenju ter je zato tudi opetovano še iz tujine pozivljaj svoje rojake k slogi. Tudi „gospodom“ kranjskih stanov je sporočil svojo gorečo željo, naj bi z vso silo zatrli nesložnost v deželi. Nesložnost slika Trubar živo kakor sla in naznanjevalca bodočega propada in pogina naše domovine.¹⁾ Razumevno je, da je moral Trubar, ljubeč harmonijo v umetnosti in življenju, ljubiti tudi glasbo.

Svoja prva šolska leta je preživel (1421) na Reki med glasbo in petje ljubečimi Hrvati in Lahji, med katerimi se je priučil hrvaščine in laščine; potem je nadaljeval svoje študije v Solnogradu in na Dunaju, kjer si je (kakor nekdanj Luther) služil vsakdanji kruh s petjem in s pobiranjem miloščine od dvorišča do dvorišča.²⁾ Trubar je bil torej tudi člen miloščino pobirajočega dijaškega zbora, t. zv. kurende. Te pevce

so nazivali „kurendane“ in so jim vzdeli zasmehljivi priimek „partekessenfresser“ (parteke = diminutiv za pars, del naberačene miloščine). Učitelji so namreč vso nabrano miloščino razdeljevali na enake dele med „partemiste“. Bili so pa tudi starši, ki svojih sinov nalašč niso hoteli podpirati zadostno in sicer v to svrhu, da se sinovi čimpreje sami seznanijo z resnobo življenja ter da se praktično priučijo dobrotelčnosti.³⁾ Teh pedagoških načel se je pač držal tudi Trubarjev oče Miha, ki je bil podložnik Auerspergov, tesar in mlinar ter ključar cerkve sv. Jerneja, torej menda precej imovit ali vsaj neubožen mož.

Kakor poročata Elze⁴⁾ in Premrou, je postal pozoren (1532) na pevca Trubarja humanistovski struji naklonjeni tržaški škof Peter Bonomo, pospeševatelj nadarjenih mladeničev. Bonomo je takrat upravljal dunajsko škofijo ter je večkrat slišal Trubarja peti. Ta škof je nastavlil Trubarja za diskantista pri pevskem zboru škofijske cerkve

¹⁾ Elze: Trubers Briefe, p; 518 i. n.

²⁾ Isti v uvodu prav tam.

³⁾ Reicke, knjiga IX. (1901), p. 57: Der Lehrer der deut. Vergangenheit. Historische Monographien zur deutschen Kulturgeschichte.

⁴⁾ Elze: Trubers Briefe, p. 126, opomba 5.

v Trstu⁵⁾ ter mu je ostal tudi kasneje naklonjen. Tudi v vseh poznejših službah bodisi kot katoški duhovnik, bodisi kot evangelijski predikant in župnik na Kranjskem, Štajerskem in na Nemškem, je Trubar gojil in pospeševal zvesto in vztrajno petje in glasbo, saj je dodobra poznal in uvaževal glasbo in zlasti petje ljubečo naravo svojega naroda. Zato je kot reformator posvetil prav od početka svojo glavno pozornost gojenju cerkvene pesmi v narodnem jeziku, šireč s tem evangelijske nauke lažje in uspešneje med svojimi rojaki. L. 1550. je izdal torej z nemškimi črkami „Abecedarium“ in pa „Mali katekizem“ „in gefangweifs“, t. j. v stihih razložene verske resnice in nauke s pridejanimi napevi po sekiricah. „Abecedarium“ in „Catechismus“ sta bili prvi dve slovenski tiskani⁶⁾ knjigi,⁷⁾ in Trubar se je podpisal le „peryatil vseh Slouencou“. V predgovoru k temu katekizmu piše Trubar, da je njegova najgorkejša želja, „da bi se vendar Bog usmilil revnega, pa dobrega ljudstva in da bi mu milost izkazal, naj bi se tudi njegov jezik, istotako kakor jezik drugih narodov pisal in čital.“ — Trubarju je služil pri sestavljanju katekizma za vzorec pač Luthrov katekizem, kajti tudi Luther je bil izdal knjigo „Der Catechismus gesangsweise gestellt“.

Nekako leta 1567 se je Trubar, pregnan iz domovine, v nemškem Derendingenu lotil sestavljanja slovenske cerkvene pesmarice. Zadnje dobo na Kranjskem je, kakor piše sam, zbiral stare in nove slovenske pobožne pesmi in psalme, jih pregledoval, popravljal in jih pomnožil z lastnimi pesnitvami. Ta pesniški zbornik je dal tiskati z novimi notami ter z dopisom kranjskemu plemiču Jurju Kiselu v Fužinah (Kaltenbrunn) prvič l. 1567. Plemič Jurij Kisel je bil — kakor njegov oče Janez — velik ljubitelj umetnosti in vede. Isto pesmarico je izdal Trubar menda l. 1570⁸⁾ v drugi pomnoženi in popravljeni izdaji in sicer v Tubingi. V tretji izdaji pa je izšla taista pesmarica takisto v Tubingi že l. 1574 ter je imela naslov:

⁵⁾ Primerjaj A. Aškerc: Primož Trubar pp. 16 in 17!

⁶⁾ Gedruckt in Sybenburgen durch den Jernei Skuryaniz 1550. (Kraj tiskarne in tiskar sta izmišljena — pseudonima. Ulrich Morhart in Tübingen.)

⁷⁾ Dr. Friedrich Ahn: Die Zeitgenössischen Buchdrucker als Förderer von Trubars Werk. „Carniola“, Zeitschrift für Heimatkunde, geleitet von Dr. Walter Šmid („Trubernummer“, Jahrg. 1908, Heft II, pag. 114.)

⁸⁾ Elze: Die slovenischen protestantischen Gesangsbücher des XVI. Jahrhunderts. Venedig 1884, p. 28.

TA CELI CATEHISMUS ENI pšalmi, inu tih uegshih Godij, stare inu Noue krzfzanske Peifni, od P. Truberia, S. Kreilia inu od drugih sloshene, tetryzh popraulene inu pobulshane. Der gantz Catechismus, etliche Psalmen, vnd Christliche Gesäng, die man auff den fürnemmensten Feste singet, in der Windischen Sprach. — Trubar naglaše v predgovoru izrečno, da se more iz srca peti le tedaj, kadar pevec besedilo tudi razume, ter dostavlja, da ga je napotila korist petja že pred dvajsetimi leti natisniti nekaj slovenskih pesmic. Ta tretja izdaja pesmarice je obsegala 41 pesmi in psalmov (35 z notami); Trubar jih je „zložil“ 23, Krelj 10, J. Dalmatin 1, L. Klinec 1, tri pesmi so brez zlagateljevega imena, ena pa je stara. V četrti izdaji⁹⁾ je izšla ista pesmarica v Ljublani l. 1579. v tiskarni Janeza (Hannsa) Mannela (Mandelca).

Tudi ta izdaja je bila pomnožena in jezikovno poboljšana. Knjiga obsega že 62 pesmi: 27 Trubarjevih, 11 Kreljevih, 17 Dalmatinovih, 1 Klinčeva in 1 Iv. Švajgerjeva, 4 stare in 1 brez imena zlagateljevega. Bržčas je bila večina teh pesmi bolj ali manj svoboden prevod nemških pesmi, mogoče pa je, da je med njimi tudi več izvornih pesnitev. L. 1584 je izdal Jurij Dalmatin Trubarjevo pesmarico v peti izdaji v Vitembergu in sicer v posebno lepi opremi s 15 lesorezi. Tudi ta izdaja je bila pomnožena z novimi pesmimi, en psalm je prevel tudi Adam Bohorič. Kakor vse prejšnje izdaje te knjige, je bila tudi peta izdaja poklonjena Jurju pl. Kiselu. Nemški dopis, ki je naslovljen v knjigi zopet na tega plemiča, pa ni Trubarjev, nego Dalmatinov ter pripoveduje, da je Tubarjeva pesmarica donesla mnogo dobrega sadu in da je odpravila marsikako nedostojno pesem. Bržčas je izšla V. izdaja pesmarice v posebno mnogoštevilnih izvodih, ker je preteklo enajst let, predno je izdaja pošla. Medtem so pomrli že Trubar (1586), Dalmatin (1589) in Spindler (1591). Po Spindlerjevi smrti pa je bil imenovan pastorjem in superintendentom za slovenske in nemške evangelijske cerkve na Kranjskem sin Primoža Trubarja — Felicijan Trubar, ki je poleg drugih knjig oskrbel tudi šesto izdajo očetove in Dalmatinove pesmarice ter jo je l. 1595 izdal v Tubingi. Tudi ta izdaja je poklonjena Jurju pl. Kiselu ter je iznova pomnožena. Med novimi sodelavci-preva-

⁹⁾ Iztisk te izdaje je ohranjen v kralj. knjižnici v Kodanju kot privezek Janeza Tulšaka „Kerszhanske leipe molitve . . .“ v Lublani J. Mandelca 1579. (Poročilo kr. dvor. knjižničarja dr. Brunna.)

jalci sta navedena Marka Kumprecht in pa Janez Snoilšek (Znojilšek), dva odlična slovenska predikanta.

V nemško pisanem posvetilu svoje pesmarice je P. Trubar razložil plemiču Kiselu svoje nazore o moči in pomenu glasbe in petja vobče, zlasti pa petja v cerkvi. Trubar graja posvetno veseljaško prepevanje in muziciranje, ki nalaga cerkvam tudi mnogo troškov ter nadaljuje potem takole:

„So hat doch Gott selbst neben anderen Zeremonien vnd äusserlichen Gottesdiensten auch die Psalmen vnd geistliche Lieder in den Kirchen zu singen befohlen. Moises und seine Schwester Maria sind die ersten Vorsinger der Psalmen gewesen, nach jenen Debora, Bak, Anna, David, etlich Propheten, die Jungfrau Maria, Zacharias, Simon vnd andere, haben auch Psalmen und geistliche Lieder vom h. Geyst dazu getrieben gestellt. Zudem so hat unser lieber Herr vnd Heyland Jhesus Christus, nicht allein seine Predigten mit den Psalmen bezeugt sondern auch wie auß den Mattheo abzunemen zuvor vnd bey seinem letzten Abendmal gesungen. Paulus vnd Jacobus wollen, daß die Christen mit Herten sollen Psallieren und Gott loben. So schreibt auch Plinius ein Hayd, daß die ersten Christen jhrem Gott Christo alle morgen vor tag, Lieder gesungen haben.

Dann die Musica, daß Gesang wann es recht vnd Gottfälig gebraucht würde, bewegt der Menschen Herten zur andacht vnd Christlicher Frewd. David hat mit Psalmen vnd Harpfen den Saul in seinen schweren Anfechtungen und deß Teuffels Plagen erquickt. Elizeus ist durch Musicam zum Weißsagen lustiger worden. Vnd wir erfahren, wann man in der Kirchen ohn oder mit Instrumenten fleyßig singet, daß wir dadurch vil lustiger vnd andächtiger werden zum Gebet, Gottes Wort zu hören, zu predigen vnd das H. Sacrament zu empfahn. Und als oft man zu Laybach: Nun bitten wir den Hg. Geist oder Ozha, Sin Duh Nebeshki Kral etc. mit fünff Stimmen beim Regal, Posaunen, Zincken und Schalmeien in der Kirchen hat gesungen, hab ich dazumal allwegen ein

sonderlich frewd, andacht, lib, lust und ernst zum Predigen und Gebet, in mir empfunden. Darumb thun die Reformisten der Euangelichen Kirchen recht, daß sie in jhren Kirchen die H. Schrifft und Psalmen nach der Lehr und Bevelch deß heyiligen Pauli in gemainer verständiger Sprach lesen und singen . . .“ „In Erwegung solches“ – piše Trubar, – „hab ich vnseren alten vnd neuen Windischen Geistlichen Lieder vnd Psalmen widerumb von neuen übersehen, corrigirt gemehrt vnd mit eigenen neuen Noten drucken lassen.“

Trubar omenja torej s posebnim navdušenjem tudi cerkveno petje z orkestrom. Naša slika na čelu tega članka nam kaže tak cerkveni orkester izza dobe Trubarjeve mladosti. Slika je velika bibliografska redkost ter je posneta iz srednjeveške enciklopedije Gregorja Rejscha „Margarita philosophica“ (Freiburg, Schweiz 1504). Z dovoljenjem gospoda kustosa tukajšnje licejske knjižnice, Konrada Štefana smo dali to sliko posneti za naš list v atelijeju g. Landaua. Tabló je simbolskega značaja in ima naslov „Typus Musices“. V sredini stoji dama z biseri ovenčane glave ter simbolizira plemenito mecenstvo glasbe, ki se brez materijalne podpore ne more razvijati. Na desni strani bogate dame stoji z lovorjem ovenčani pesnik. Pred damo, ki drži v rokah skladbo, stoji kapelnik, zroč na muzikante in pevce. Orkester tvorijo štirje glasbeniki: prvi sedi za nekakimi orgljami (takozvanim pozitivom), drugi ima harpo, tretji mandolini slično kitaro in četrty piščal. V ozadju na levi strani dame, ki je oblečena po okusu humanistične dobe, vidimo delavnico kovača Tubalkaina, čegar brat Jubal, sin Lamehov, je bil prvi, ki je z raznimi udarci kladiva po nakovalu odkril razne glasbene tone. Tehtovitost tega odkritja in veliki pomen petja izraža za kapelnikom stoječi stavec, ki tehta muzikalna kladiva z jako težkimi uteži (denarjem?). Kladiva pa so težja kakor vse – glasba važnejša nad vse. . .

Trubar ni bil torej le prvi slovenski pisatelj in založnik, nego tudi prvi slovenski skladatelj in pospeševatelj narodnega in cerkvenega petja.

„ . . . Ljubi Slovenci! Mi smo, Bóg ve, dosti premišljevali, s kakšnimi črkami bi mogli našo besedo prav, po pravopisu, stalno in razumljivo pisati . . .“

Primož Trubar (leta 1555).

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Hegemann Ottmar dr. phil.: D. M. Primi Truberi. Laibach 1908. Buchdruckerei von Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 16 strani. Cena 40 h. (S 3 slikami.) To je druga, manjša, popularnejša brošura, ki jo je spisal in izdal pastor dr. Hegemann za Trubarjev jubilej, ter je namenjena širšim plastem čitateljev, a sestavljena iz gradiva zgoraj omenjenega pretiska iz letopisa. V tej brošurici je podan ves Trubarjev življenjepis ter je kratko očrtan njegov značaj z uporabo Elzejevih spisov in nagrobnega govora Jakoba Andrea. Hegemann dokazuje, da veljajo tudi za Trubarja besede velikega katoliškega teologa Ign. Döllingerja glede Luthra: „Er gab seinem Volke Sprache, Volkslehrbuch, Bibel und Kirchenlied“. Tekom svojega družega pregnanstva je Trubar 21 let (1547—1562) neumorno deloval za slovensko slovstvo. Ko je videl, da njegove prve knjige ne morejo dosežati pričakovanega uspeha, ker jih kmetje ne znajo čitati, je pisal 21. marca 1561 iz Uraha svojim prijateljem: „Bringt die Bauern an, dass sie ihre Kinder windisch lernen lesen!“ V to svrhu je bil izdal Trubar tudi „Abecedarium und der Klein Catechismus“ z le 16 listi. Tako sta Trubarjeva katekizma ne le prvi slovenski knjigi, nego obenem prvi slovenski čitanki in slovnici. Knjigi je izdal Trubar v Tubingi 1. 1550 pri Ulriku Morhartu s podpisom „Jernej Skuryanic — Sybenburgen“, ker se mu je bilo bati preganjanja. Sam pripoveduje, da ju je moral „verborgen, mit Gefahr und in seinem Abwesen, dass ers nicht hat mögen corrigiren, drucken lassen“. Elze našteva 25 Trubarjevih del; zadnje svoje delo — Luthrovo „Hišno postilo“ — je Trubar še na smrtni postelji prevajal in je poslovenil dva dni pred smrtjo s sinom Felicijanom zadnje vrstice. Trubarjev življenjepis popolnjuje Hegemann na raznih mestih. Glavni podatki so tile: Po študijah v Solnogradu in na Dunaju je prišel Trubar 1526 kot Bonomov „servitor episcopi“ v Trst ter je pel na koru katedrale sv. Justa. L. 1530 je bil kaplan pri sv. Maksimilijanu pri Celju, potem vikar v Laškem na Sp. Štajerskem. L. 1531 je pridigal v ljubljanski stolni cerkvi proti duhovniškemu celibatu in proti prejemanju obhajila le v eni podobi. Škof Krištof Ravbar mu je zato pridigovauje odpovedal, a Trubar je pridigoval v mestni cerkvi sv. Elizabete (v sedanji Stritarjevi ulici) dalje. Leta 1540 je moral Trubar v Loko pri Radečah; leta 1540/41 je bil dalje časa pri škofu Bonomu v Trstu. L. 1842 je postal župnik v Laškem, še istega leta pa ga je škof Franc Kazianer imenoval za kanonika v Ljubljani, kjer je bil pridigar. Tudi škof Urban Textor je Trubarja in Pavla Wienerja potrdil kot slovenska in nemška pridigarja v stolnici ter je dal Trubarju še župne posle in dohodke v Št. Jerneju na Dolenjskem. L. 1547 pa je škof Textor izposloval pri kralju Ferdinandu ukaz, da je dal Trubarja in tovariše zapreti. Trubar pa je iz Št. Jerneja ušel na Hrvaško, na Reko in v Trst. Kmalu nato je bil Trubar iz cerkve izobčen in pregnan s Kranjskega. L. 1557 je bežal Trubar čez Gorenjsko in Koroško v Norimberg ter je dobil v Rotenburgu službo pridigarja. L. 1549 se je Trubar oženil. Imel je dva siná, Primoža in Felicijana, in tri hčerke. L. 1553 se je z rodbino preselil v Kempten, kjer je bil osem let župnik. L. 1560 so se začela

pogajanja zaradi Trubarjeve vrnitve na Kranjsko. 26. junija 1561 se je, slovesno sprejet, vrnil v Ljubljano. Trubarjevi prijatelji, na čelu jim Matija Klombner in Luka Zweckel, so mu na dvajsetih konjih jezdili nasproti po sedanji celovški cesti pol milje daleč. Četr milje od Ljubljane pa je Trubarja sprejela še večja družba gospodov in dam. Trubar je stopil s konja, in pri tem sprejemu je vse jokalo. Mesto ga je takisto slovesno sprejelo, in na vseh štirih mestnih stolpih so trobili „Tedeum“. V Ljubljani je ostal Trubar 10 tednov; septembra 1561 pa se je moral vrniti v Urah zaradi hrvatske tiskarne. Vrnil se je šele junija 1562. L. 1563 je izposloval Trubar otvoritev deželne evangelijske gimnazije v Ljubljani; ravnatelj je bil Leonhard Budina, učitelj pa Sebastijan Krelj, Trubarjev sodelavec. Nadvojvoda Karel pa je izdal 1. 1564. proti Trubarju ukaz, da mora ostaviti vse njegove kneževine. Vendar je Trubar ostal še do konca julija 1865 v Ljubljani, ki jo je videl le še 1. 1567 za par tednov. Trubar je dobil najprej župnijo v Laufenu na Württenberškem, potem se je preselil v Derendingen, da je bil blizu jugoslovanske tiskarne v Tubingi. 29. julija 1586 pa je umrl 78 let star. Trubar je bil slaboten, večkrat bolehen mož in vse življenje je trpel pomanjkanje, ker ie bil sila blag in dobrosrčen, skrajno gostoljuben ter je vedno podpiral k r a n j s k e d i j a k e na Nemskem. 28. julija 1586 (dan pred svojo smrtjo) je odpustil vsem dolžnikom plačila, a ukazal je, plačati vse njegove dolgove. Zanimivo je, da je Jakob Andrea v svojem nagrobnem (tudi natisnjenem) govoru Trubarja opetovano imenoval š k o f a. Hegemannovo delce je torej vseskoz zanimivo, ter tudi med Nemci osveži spomin na velikega našega reformatorja.

T. H.-c

Aškerc Anton: Primož Trubar. Zgodovinska epska pesnitev. V Ljubljani 1905. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Str. 135. Cena 2 K. „V spomin bližajočemu se štiristoletnemu jubileju Trubarjevega rojstva“ je spesnil naš prvi epik Aškerc to knjigo, v kateri pesniško opisuje vse življenje, delovanje in trpljenje P. Trubarja ter njegovih slovenskih in hrvatskih sodelavcev, propalost tedanjih verskih razmer v Slovencih, gnusne spletke Trubarjevih zavistnikov in sovražnikov ter zmagoslavni triumf prvih slovenskih knjig in končno hrabro smrt junaka-izgnanca v naročju žene in otrok. Vso to pisanih dogodkov bogato zgodovino zlate slovenske reformacijske dobe je predstavil A. Aškerc v krepkih, jasnih, vedno živahnih, večinoma dialogiziranih poglavjih te svoje najpogumnejše pesniške knjige. Ob Trubarjevem jubileju bi je ne smela pogrešati nobena slovenska zavedna hiša!

Trubarjev zvon. Maloznano dejstvo je, da visi v stolpu ljubljanske evang. cerkve na Marije Terezije cesti zvon, ki nosi ime Trubarjevo. Med tremi zvonovi te cerkve je „Trubar“ največji in tehtá 750 kg. Nemški napis na tem zvonu se glasi: Zum ehrenden Gedächtnis an Primus Truber, des um des Evangeliums Willen vertriebenen Reformators Krains . . . Ostern 1895. Gewidmet von Heinrich Korn, Ubald von Trnkoczy und Julius Freiherrn von Born. Ta zvon so poklonili omenjeni gospodje evang. cerkvi v spomin na velikonočni potres ljubljanski ter v zahvalo rešitve iz velike nevarnosti. V isti cerkvi se je na dan 400. godu P. Trubarja vzdala s p o m i n s k a p l o š č a s primernim napisom.